

СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“

ФАКУЛТЕТ ПО СЛАВЯНСКИ ФИЛОЛОГИИ

КАТЕДРА ПО ТЕОРИЯ НА ЛИТЕРАТУРАТА

МАРИЯ ВЛАДИСЛАВОВА ДЕЛЧЕВА

**ЛИМИНАЛНОСТ И МЕЖДИННОСТ В СЪВРЕМЕННАТА КРИТИЧЕСКА
ТЕОРИЯ**

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

на дисертация

за присъждане на научната и образователна степен „доктор“

по научна специалност 2.1. Филология – Теория на литературата

Научен ръководител:

доц. д-р Годор Христов

София 2019

Дисертационният труд е обсъден и предложен за публична защита на заседание на Катедрата по теория на литературата към ФСФ на СУ „Св. Климент Охридски” от 07. 02. 2019 г.

Дисертационният труд се състои от увод, три глави, заключение и списък с източници. Обемът му е 184 стр. , от които 10 стр. библиография

Научно жури

РЕЦЕНЗЕНТИ

проф. дфн Милена Кирова (СУ)

доц. д-р Морис Фадел (НБУ)

АВТОРИ НА СТАНОВИЩА

доц. д-р Светлана Събева (ПУ)

доц. д-р Ина Димитрова (ПУ)

доц. д-р Тодор Христов (СУ)

Публичната защита ще се проведе на 02. 07. 2019 г. от 14.00 ч. в Зала 1 – Ректорат.

Съдържание

1.Обект на изследването	4
1.1.Лиминалност	5
1.2.Постколониални изследвания	5
1.3.Трансжендър изследвания	6
1.4.Структура на работата	6
Първа глава	7
Джендър лиминалното тяло. Между есенциализма и постструктурализма	7
1.Метафората за грешното тяло	8
2.Дискурсивното трансжендър тяло	9
2.1.Санди Стоун.....	9
2.2.Джудит Бътлър	10
3.Субстанциалното трансжендър тяло	11
3.1.Джей Просър.....	11
3.2.Критика към идеята на Просър за трансжендър субстанциалност. Гейл Саламън.....	12
4. Компулсивното говорене за трансжендър тялото	13
Втора глава.....	17
Трансжендър субектът. Между куиър негативността и прогресивните ЛГБТИК политики.....	17
1.Критика на идеята за прогрес.....	17
1.1.Негероичните ЛГБТИК истории.....	18
1.2.Предателствата в маргинализирани общности.....	19
2.Случаят на Шарлота фон Малсдорф	20
2.1.„Аз съм си съпруга” (2004), Шарлота фон Малсдорф	20
2.2.„Аз съм си съпруга” (2005), Дъг Райт	21
3.Проблематичните репрезентации на куиър негативността	21
3.1.Убийството на бащата.....	21
3.2.Предателство спрямо бъдещето	23
3.3.Непредставимите желания на трансжендър субектите.....	25
3.4.Меланхолията като анти-комунитарна съпротива	27
4.В името на регреса	30
Трета глава	31
Джендър тероризъм и хомонационализъм.....	31
1.Джендър тероризъм.....	32
1.1.Кейт Борнстайн.....	32

1.2.Хосе Естебан Муньоз.....	33
1.3.Пол Пресиадо.....	34
2.Хомонационализъм	35
2.1.Представяне на понятието хомонационализъм	35
2.2.Биополитика, некрополитика и хомонационализъм	36
3.Трансджендър хората и войната срещу тероризма	38
3.1.Трансджендър субектът като заслужаващ закрила гражданин.....	38
3.2.Трансджендър бежанецът.....	40
3.3.Безопасният трансджендър пътник, опасният терорист и новите политики на сигурност....	41
3.4.Сигурност и съпротива	43
Заключение	47
Библиография, използвана в автореферата.....	51
Приноси на дисертационния труд	53
Публикации по темата на дисертацията.....	54
Други публикации	54

Увод

1. Обект на изследването

Обект на настоящата дисертация са понятията лиминалност и междинност, мислени през различни форми на трансджендър субектност в късномодерните западни общества¹. Работата е съсредоточена в полето на обособилите се като интердисциплинарно академично поле в началото на 90-те години на XX в. трансджендър изследвания. Необходимостта от подобно прецизиране на изследователския обсег е породено от особената динамика, която характеризира съвременната критическа теория и не позволява ограничаването ѝ до определен обект или теоретична рамка. Тъй като представянето на критическата теория като единна практика би било некоректно спрямо развитието и диференцирането ѝ като комплексен асембляж от идеи и набор от понятийни инструменти за проблематизиране на значението, произхождащи от различни дисциплини, чрез които са артикулирани проблеми, отнасящи се до идентичността, расите, класите, тялото, родовия пол и др. , е необходимо едно проучване в тази област да има конкретен фокус. Именно като такъв в работата функционират трансджендър изследванията. Посредством дискурсивен анализ на теоретични и фикционални текстове в дисертацията е направен опит за идентифициране, съпоставяне и обговаряне на някои конфликтни гледни точки към проблеми, отнасящи се до трансджендър феномени, като целта на работата е да изследва онтологическата неопределеност, която мислените като лиминални трансджендър субекти създават. В хода на анализа са обсъдени въпроси, свързани с възможностите и ограниченията на изплъзващата се трансджендър идентичност, материалността на тялото и комплексното разбиране на трансджендър въплътеността,

¹ За българския контекст на джендър изследванията вж. напр:

Кирова, М. (2018) 'Битката за езика', *Култура*, бр. 4, достъпно на <<http://www.kultura.bg/bg/article/view/26938>>

Николчина, М. (2009) Тезиси за перманентния край на феминизма, *Социологически проблеми*, , 1-2, 182-188.

Панайотов, С., Писанкънева, М. (2005) '2004 през призмата на гей активизма', *Култура* бр. 3, достъпно на <<http://www.kultura.bg/bg/article/view/10583>>

Разбойникова М. (2012) 'Пътят на другите: от политически феминизъм към джендър-изследванията', в Петков П. (ред.) *Език на културата и култура на езика. Сборник в чест на проф. дфн Ана Димова*, Фабер: София, с. 198-209.

Nikolchina, M. (2006) *Gender Studies and the University: The Bulgarian Case*, T.-S. Pavlidou (ed.), *Gender Studies: Trends/Tensions in Greece and Other European Countries*, Εκκλησις Ζετε, Θεσσαλονικη, pp. 117-128.

куиър негативността на трансджендър субектите в контекста на ЛГБТИК политиките на гордост и прогрес, ефектите на лимиалността върху желанията, биополитическите и некрополитическите регулации спрямо онези, чийто тела са маркирани от расови, етнически, религиозни, социални и джендър различия.

1.1. Лимиалност

Понятието лимиалност е формулирано от антрополога Арнолд ван Женеп в книгата „Обреди на прехода” (1908), където е използвано в контекста на ритуали на преход в малки общности. Според Ван Женеп ритуалите на преход са процеси, съпътстващи всяка промяна на място, състояние, социално положение или статус, следващи определен модел, който може да бъде представен чрез схема, състояща се от три етапа, или, фази, съответно маркиращи отделянето, прехода и приобщаването на индивида в рамките на общността (Genner 1960: 21). Ван Женеп определя втората, преходна фаза като лимиален период, който се явява междинен, доколкото в него индивидът е в културна ситуация, различна от тази на миналото, и от тази на бъдещето. Разширяването на въведеното от ван Женеп понятие, позволило прилагането му към изследването на широк набор от феномени е свързано с работата на културния антрополог Виктор Търнър от 60-те години на XX в. Преформулирането на понятието променя диапазона както на пространствените и времевите му измерения, така и на субектите, към които се отнася, а дисциплините, в които може да бъде срещнато варират от теория на организацията до куиър изследвания. В критическата теория лимиалността често е мислена като характеризираща различни малцинствени групи – трансджендър хора (Wilson 2002; Dentice & Dietert 2015), имигранти, бежанци (Eriksen 1993). За целите на този текст употребите на понятието лимиалност са ограничени в полетата на трансджендър изследванията и постколониалните изследвания.

1.2. Постколониални изследвания

В постколониалните изследвания лимиалността обозначава процеса на пораждаване на междинност. Хоми Баба използва понятието междинност, за да опише прехода между две фиксирани идентификации, който прави възможно практикуването на културна хибридность. Теоретикът твърди, че постколониалните култури, мислени като следствие от срещата между колонизатори и колонизирани, са продукт на

контаминация, който същевременно изпълнява функцията на свързваща тъкан между културите (Bhabha 1994). Тази тъкан конституира едновременно границата между културите и невъзможността за тяхното изолиране. Изградената от тази тъкан област на културна междинност е едновременно объркващо подобна и различна. Нейната амбивалентност подкопава бинарната и миметичната перцепция на света и поражда ефекти на съпротива срещу хомогенизиращите сили на колониализма.

1.3. Трансджендър изследвания

Трансджендър изследванията са организирани около набор от проблеми, отнасящи се до родовия пол, джендър въплътеността и идентичността на онези, които не се припознават с приписания им при раждане пол и по този начин се явяват онази немислима, но пораждаща безпокойство междина, която смущава бинарната система на родовия пол. Формирането на научната област на трансджендър изследванията следва това на куиър изследванията, като отношенията между двете дисциплини са маркирани както от сходства, така и от противоречия. Трансджендър изследванията са фокусирани не толкова върху желанието и сексуалността, колкото върху идентичността и въплъщаването на родовия пол, като аналитичната насока на дисциплината е към изследване на контактни точки между проблеми, свързани с родовия пол, расата, възрастта, физическите и интелектуални затруднения и др. Академичният интерес на трансджендър изследователите е насочен не просто към трансджендър феномените и проблемите, отнасящи се до въплътеността на различия, а до начините, по които тези различия се трансформират в социални йерархии и до властовите структури и механизми, които произвеждат интелигибилни субекти.

1.4. Структура на работата

В следващите глави са представени и анализирани както основополагащи за трансджендър изследванията текстове, така и текстове, очертаващи съвременните перспективи при теоретизирането на родовия пол. По този начин обсъждането на набелязаните проблеми на трансджендър субектността и въплътеността – тяхното произвеждане през медицински, академични, политически, етнически, религиозни и класови дискурси, както и съпротивителният потенциал на лиминалните трансджендър

субекти срещу онези властови системи, определящи границите на човешкото, е паралелно на проследяването на развитието на дисциплината.

Първата глава е фокусирана върху противоречията в подходите към концептуализиране на трансджендър въплътеността. Отправна точка в анализа е метафората за „грешното тяло“, и начина, по който е представена в автобиографичната книга „Енигма“ (1974) на писателката, журналистка и транс жена Джан Морис.

Втората глава съпоставя формулираната от Лий Еделман антисоциална теза в куиър изследванията и свързаната с ЛГБТИК политиките на гордост и прогрес афирмативна теза. Вниманието е насочено към конфликтните точки между двете направления, допълнително усложнявани от комплексното политическо локализиране на трансджендър субектите.

В трета глава са обсъдени начините, по които трансджендър субектността, интерпретирана от някои куиър и трансджендър изследователи като „терористична“ заради потенциала ѝ за радикална съпротива срещу бинарната система на родовия пол е реконституирана като нормативна в дискурса на войната срещу тероризма, за да укрепи ценности, възпроизвеждащи расови и джендър норми и обвързаните с тях идеали.

Първа глава

Джендър лиминалното тяло. Между есенциализма и постструктурализма

Не сме родени с нищо. Родени сме с тяло.

Хошанг Мърчант, „Мъжът, който щеше да бъде кралица: Автобиографични фикции“, 2011

Тялото не е субект, нито обект. То е мястото на актуализиране на опита, място на случването и на съ-съществуването на неповторими събития. Тялото е неприсвоимо, то не е на себе си: тялото е "не на себе си".

Боян Манчев, „Тялото – Метаморфоза“, 2007

Изходна точка в тази глава е тропата за трансджендър въплътеността като съществуване в „грешното тяло“². Вниманието е насочено към различни теоретични

² В книгата „Транссексуалният феномен“ (1966) на ендокринолога и сексолог Хари Бенямин, станала определяща за медицинските и психиатрични трансджендър изследвания от средата на XX век,

перспективи в мисленето на трансжендър тялото. Представеният по-долу текст се опитва да изясни доколко трансжендър хората могат да казват истината за тялото си.

1. Метафората за грешното тяло

Автобиографичната книга „Енигма” (1974) на писателката, журналистка и транс жена Джан Морис започва със следното изказване:

Бях на три или може би четири години когато осъзнах, че съм родена в грешното тяло и всъщност трябва да съм момиче. Спомням си този момент добре, той е най-ранният спомен в живота ми. (Morris 2002: 1)

Отношението на Морис към тялото ѝ се явява наративен лейтмотив в „Енигма”. Твърдението на Морис относно соматичната ѝ неуместност е повторено в трета глава (Morris 2002: 21). Освен с метафората за грешното тяло, която авторката използва, за да репрезентира материалността на своята транссексуална идентичност, Морис определя тялото си като несвое (Morris 2002: 15, 91), като ограничаващо и клаустрофобично (Morris 2002: 15, 53, 92) и споделя желанието си да бъде “трансплантирана в тяло на момиче” (Morris 2002: 8). За Морис материалността на тялото е маркирана от биологичния пол, представен в текста като природна даденост, чиято веществена манифестация, за писателката, е проследима до молекулярно ниво и мислена като емпирично доказуема естественост (Morris 2002: 20). Концептуалното разграничение между родов и биологичен пол, което авторката прави свързва понятията в бинарна опозиция, като привилегираният елемент в двойката е родовият пол, чиято метафизична възвишеност е противопоставена на телесната ограниченост, присъща според Морис на биологичния пол. Репрезентацията на родовия пол в текста е формирана въз основа на есенциалистски, медицински, социални и културни дискурси върху джендър идентичността. От автобиографията на Морис става ясно, че писателката е запозната с медицинските и психиатрични изследвания върху транссексуалността в периода между 50-те и 70-те години (Morris 2002: 5). Предусловието в есенциалистката представа за пола на Морис е наличието на една

транссексуалните хора, търсещи професионалното му мнение са описани като „пациенти, които чувстват, че съзнанията и душите им са „затворени” в грешните тела” (Benjamin 1999: 8). Сред пациентите на Бенямин е и писателката Джан Морис.

автентична женственост, която не е локализирана в тялото, но е представима единствено през тялото, и тъй като „биологичният пол е просто инструмент на родовия пол” (Morris 2002: 91), актуализирането на вътрешната, женствена същност на Морис е възможно единствено чрез соматична трансформация.

2. Дискурсивното трансджендър тяло

2.1. Санди Стоун

Един от основополагащите за трансджендър изследванията текстове – есето „Империята отвръща на удара: Пострансесексуален манифест”³ (1987) на теоретичката Санди Стоун предлага алтернативна перспектива както към представянето на трансджендър тялото като грешно, така и към някои интерпретации на джендър репрезентацията на Морис от автобиографията ѝ, свързващи я с възпроизвеждане на патриархални норми за женственост (Raymond 1979; Hausman 1994). Текстът на Стоун се явява антитеза на публикуваната през 1979 г. книга на Джанис Реймънд „Транссексуалната империя”⁴, в която Реймънд твърди, че транссексуалността е продукт на патриархални медицински структури (Raymond 1994: 119) и форма на фалшиво съзнание (Raymond 1994: 171). Критиката на Реймънд е оспорена от Стоун именно в „Империята отвръща на удара”. Теоретичката защитава тезата, че възпроизведените в книгата на Морис мизогинни стереотипи за женственост са ефект на компулсията за създаване на дисциплинирани пост-оперативни биографии, в които да бъдат повтаряни модели на патриархална женственост и мъжественост, прикриващи безпокоящия обществото абектен статус на трансджендър хората и отклоняващи възможността за трансджендър субектност. Стоун отбелязва, че затрудненията при установяването на закономерност, която да бъде приложима като медицински протокол в началото на 60-те години на ХХ в. , когато са разработени първите експериментални медико-психиатрични програми, изследващи транссексуалността, легитимират експертния статут на единственото налично изследване върху транссексуалността – книгата на Хари Бенямин „Транссексуалният феномен” (1966), превърнала се в референция при оценяването на пациенти, желаещи да се подложат на

³ Есето е повлияно от по-ранни версии на публикувания през 1985 г. „Манифест на киборга: Наука, технология и социалистически феминизъм през късния двадесети век” на Дона Харауей, която е научна ръководителка на Стоун в Калифорнийския Университет.

⁴ В книгата Реймънд персонално напада Джан Морис и работещата по това време като тонрежисьорка в изцяло женска звукозаписна компания Санди Стоун.

хормонозаместителна терапия и операция за генитална реконструкция (Stone 2014: 10). Пациентите, от своя страна, също са запознати с изследването и „недвусмислено изразяват първоначалния критерий на Бенямин в най-простата му форма – усещането за съществуване в „грешното тяло” (Stone 2014: 11). В този смисъл може да се каже, че артикулирането на концепцията за съществуване в грешното тяло е част от етиологичната фикция на транссексуалността. Стоун изтъква, че дори след достигането на диагностичната категория джендър дисфория през 80-те години, определянето ѝ като съществуване в грешното тяло остава стабилно (Stone 2014: 12), защото:

[с]поред бинарния фалократен основополагащ мит, чрез който западните тела и субекти биват легитимирани – за всеки субект с приписан при раждане пол съществува само едно правилно тяло. Всички останали тела са грешни. (Stone 2014: 15)

2.2. Джудит Бътлър

Джудит Бътлър оспорва отношенията между биологичен и родов пол като отбелязва, че ако биологичният пол е телесна даденост, а родовият пол – придаденото културно значение на „биологичното” мъжко или женско тяло, то би следвало родовият пол да е независим от биологичния (Бътлър 2003: 22). В този смисъл презумпцията за бинарност по отношение на родовия пол имплицитно поддържа едно разбиране за миметична връзка между родов и биологичен пол, според което родовият пол отразява или е ограничен от биологичния пол (Бътлър 2003: 22). За Бътлър родовият пол е дискурсивният инструмент, произвеждащ и установяващ биологичния пол като пред-дискурсивен, като политически неутрална повърхност, върху която културата въздейства (Бътлър 2003: 23), или, с други думи, биологичният пол не е даден, а придаден. Според Бътлър възприемането и описването на тялото никога не е неутрално. Преди да бъде мислено като човешко, тялото е мислено като мъжко или женско (Butler 1993: 7). Нещо повече, определянето на биологичния пол произвежда интелигибилно тяло – фетусът от сонограмата придобива телесен контур при обявяване на пола – и обратното, границите на тялото биват демаркирани при неспособност за различаване на пола. Така например, след продължителен прием на хормони лиминалното тяло на Джан Морис не може да бъде интерпретирано и става немислимо:

В този период бях нещо нечовешко, дух или, ако предпочитате – чудовище [...] (Morris 2002: 99–100)

В този смисъл грешното тяло може да бъде „коригирано”, тъй като материалността му допуска да бъде стабилизирано и налага да бъде нормализирано, но полово неопределимото тяло бива дематериализирано. Във въведението към „Тела, които значат: Върху дискурсивните предели на биологичния пол” (1993), Бътлър обръща внимание на интерпретирането на половите различия като материални различия и изтъква, че нормативната функция на категорията „биологичен пол” предполага осмислянето на биологичния пол не като телесна даденост, върху която е наложен конструктът на родовия пол, нито като статично състояние на тялото, а като част от регулативна практика, която произвежда телата, които контролира, като навигира тяхната материализация чрез насилствено повторение на нормата (Butler 1993: 1–2). Теоретичката определя конституирането на субекта като процес, изискващ идентификация с нормативния фантазъм на биологичния пол в условия на повтаряща се джендър интерпелация, която натурализира нормата, или с други думи – материализира тялото (Butler 1993: 3; 7). Бътлър дефинира практиката на повторение, или цитиране, чрез която дискурсът произвежда ефектите, които назовава като перформатив, и пояснява, че регулативната норма на биологичния пол работи именно като такъв, “за да конституира материалността на телата, или по-точно, да материализира биологичния пол на тялото, да материализира половото различие и така да консолидира хетеросексуалния императив” (Butler 1993: 2).

3. Субстанциалното трансджендър тяло

3.1. Джей Просър

Предложената от Бътлър постструктуралистка интерпретация на тялото, и по-точно – прилагането ѝ към транссексуалното тяло е критикувана от трансджендър теоретика Джей Просър. В книгата „Втори кожи: Телесните наративи на транссексуалността” (1998) Просър се опитва да докаже, че транссексуалната идентичност е субстанциална и съпротивляваща се на културното конструиране на тялото. За целта теоретикът се опира на понятието епидермално его, въведено от френския психоаналитик Дидие Анзийо (Anzieu 1989) и предлага своя интерпретация на идеята за „грешното тяло” (Prosser 1998: 5). Просър се опитва да пренасочи фокуса

от дискурсивния потенциал на фигуративното „грешно тяло“ към сензитивния потенциал на транссексуалната въплътеност като допуска, че тематичната, както за автобиографични, така и за медицински описания на транссексуалния феномен нарративна формула за съществуване в „грешното тяло“ е сетивното изживяване на транссексуалността (Prosser 1998: 67–69). Наблюдението на Просър, че в автобиографичните си книги, много трансджендър автори артикулират отчуждението от телата си като съществуване в грешното тяло, свързано с желание за събличане на кожата е подкрепено и с откъс от „Енигма“ на Джан Морис:

Започнах да мечтая как ще се отърва от кожата на тялото си и ще разкрия чистата си същност [...] (Prosser 1998: 68; Morris 2002: 15)

Според Просър, мислена в контекста на епидермалното его, което се явява интерфейс между психично и соматично, метафората за грешното тяло като част от несъзнаваното на транссексуалния индивид насочва не към „въображаемостта на фигурата (реторически образ), а към нейната осезаемост (въплътен образ)“, защото в маркираната от Анзийо топография на субекта несъзнаваното едновременно е изоморфно спрямо тялото и материално поддържано от тялото посредством психосоматичната повърхност на кожата (Prosser 1998: 72). Очертаването на контурите на телесния образ като фундаментално несъвпадащи с материалното тяло при транссексуални хора е свързано с концептуализирането на означената като мъжка или женска морфология като непринадлежаща към телесния образ на субекта – несъответствие, изразяващо се в чувство за неуместност, което може да бъде комуникирано чрез формулата за грешното тяло (Prosser 1998: 77).

3.2. Критика към идеята на Просър за трансджендър субстанциалност. Гейл Саламън.

В книгата „Въз-приемането на тяло: Трансджендър феноменът и реториката на материалността“ (2010) теоретичката Гейл Саламън обръща внимание на някои аргументативни противоречия в изследването на Просър. Текстът на Саламън от своя страна предлага феноменологична перспектива към трансджендър тялото, като работата на авторката е повлияна от „Феноменология на възприятието“ (1945) на Морис Мерло–Понти. Саламън изтъква, че интерпретирането на материалността като

независима от дискурса върху телата е винаги вече дискурсивна операция и в този смисъл жестът, с който Просър се опитва да отхвърли идеята за конструираност на тялото, апелирайки към приемане на материалността му за неоспорим факт не би могъл да ситуира тялото извън дискурса (Salamon 2010: 40). Саламън маркира като проблематични както обекта на изследване - „материалността на фигурата на преходния период” (Prosser 1998: 5) в трансджендър автобиографии, така и избраната от Просър методология за доказване на тази материалност – психоанализата (Salamon 2010: 40–41). Теоретичката обръща внимание на неотделимостта на фигуративното и наративното от дискурса, пояснявайки, че не оспорва връзката между материално и фигуративно, а настояването на Просър за безпроблемно съответствие между тях (Salamon 2010: 40). Според Саламън подходът на Просър към трансджендър тялото игнорира психоаналитичната позиция спрямо връзката на субекта с тялото му и разбирането, че въз-приемането на тялото е „константна и комплексна осцилация между нарцистично инвестиране в собствената плът и необходимото разделяне на и отчуждаване от себе си” (Salamon 2010: 41). Авторката определя теоретичната позиция на Просър като изначално непродуктивна, тъй като концептуализирането на транссексуалното тяло като неоспоримо реално и независимо от дискурса го ситуира в полето на фундаментално несъвместимото със субектността Реално в „лаканианския смисъл на думата” (Salamon 2010: 88).

4. Компулсивното говорене за трансджендър тялото

В текста на Саламън неколккратно е отбелязано, че критиките на трансджендър теоретиците към идеята за дискурсивно конструиране на тялото са резултат от некоректно интерпретиране на формулираната от Бътлър концепция (Salamon 2010: 36, 72, 73, 81). Макар и уместно, твърдението на Саламън е деконтекстуализирано – обстоятелство, създаващо впечатление за неспособност да бъде разбрано мисленето на тялото като конструирано, а не за съпротива срещу подобно разбиране на тялото. Според много трансджендър теоретици и активисти (Feinberg 1998, Namaste 2000, Green 2004) мисленето на всяко драг превъплъщение като пародирание на нормата, подкопаващо родовия пол, носи неизбежна конотация на забавление, което, в комбинация с извеждането на преден план на нестабилността като определяща (транс)джендър идентичността, води до игнориране на всекидневните рискове, на които са изложени трансджендър хората. В този смисъл фокусът върху тялото – върху

въплъщението, а не – върху превъплъщението – е опит не просто за насочване, а за задържане на вниманието върху физическата, социалната и културната уязвимост на трансджендър индивидите.

Текстовете, настояващи, че трансджендър тялото е реално – твърдение, което, както проличава от анализа на Саламън, е рисково – по-скоро са реакция срещу възможните неблагоприятни за трансджендър хората политически импликации при едно тълкуване на тялото като дискурсивно. Впрочем подобни опасения не са неоснователни, предвид съпътстващите публикуването на „Безпокойствата около родовия пол” интерпретации, свързващи идеята за перформативност с волунтаризъм или със свободно избиращ субект, поставили Бътлър в ироничната ситуация да повтаря, че джендър идентичността е процес на многократно повторение, или цитиране на норма, нямаща оригинал, в опит да предпази оригиналното значение на понятието от деформиращото го повторение на извадени от контекста цитати.

В известен смисъл е иронично и, че обикновено изтласкваното в периферията и мислено като абектно трансджендър тяло се явява обединяващ център в дискусиите за де/соматизиране на родовия пол. Освен че функционира като отправна точка за теоретизиране на родовия пол и конфликтна точка, в която се пресичат медицински, психиатрични, феминистки, куйър и трансджендър дискурси, в представените дотук текстове трансджендър тялото е и конкретно – това на Джан Морис. Джанис Реймънд се опира на тялото на Морис, за да подкрепи твърдението, че транссексуалните хора са „хормонално и хирургично, конструирани андрогини” (Raymond 1994: 165–166), възпроизвеждащи хегемонни модели на женственост и мъжественост (Raymond 1994: 86–91); Санди Стоун използва тялото на Морис като референтен пункт, за да постави под въпрос дефинирането на транссексуалността като съществуване в грешното тяло; Джей Просър се опитва да аргументира материалността на телесния образ през формулата за грешното тяло, свързвайки го с телесността на Морис, описана в „Енигма”; Гейл Саламън обсъжда отказа от административно легитимиране на трансджендър тялото като такова, проследявайки отношението между представените от Морис телесни трансформации и институционалното им вписване (Salamon 2010: 171–194). Сред теоретичите, фокусирали се върху тялото на Морис е и феминистката Бърнис Л. Хаусман. За разлика от Реймънд, която свързва транссексуалността с компулсивно говорене за тялото и по-точно за телесните трансформации, съпътстващи терапията за промяна на пола (Raymond 1994: 83–84), Хаусман критикува липсата на референции към следоперативна болка в трансджендър наративите, определяйки я като

стратегическа и пояснява, че целта на транссексуалните автори е отклоняване на вниманието от приложените върху телата им конкретни хирургически методи (Hausman 1995: 171). Като доказателство за твърдението си, авторката цитира откъс от „Енигма”, в който Морис споменава за следоперативни усложнения. Коментарът на Хаусман към казаното от Морис се състои предимно от въпроси, изискващи допълнителна информация от Морис (Hausman 1995: 235 n 95), а хипотезата, формулирана в основния текст е, че съществуването на транссексуалните субекти зависи от медицинските технологии и от паралелното прикриване на тази зависимост (Hausman 1995: 167).

Впрочем Джан Морис никога не отрича радикалността на физическите модификации, съпътстващи пълната терапия за промяна на пола, на която се подлага. В „Енигма” писателката споделя, че „[т]ова е една от най-драстичните човешки промени, непозната до скоро и дори сега изпитана от малцина” (Morris 2002: 91). В седемнадесета глава, от която е и коментираният от Хаусман цитат, Морис се опитва да отговори на въпрос, зададен ѝ след претърпените хирургически интервенции в Мароко и Англия:

Когато се прибрах у дома, някой ме пита дали не съм го направила за забавление:

– Винаги си изглеждала толкова жизнерадостна, – каза ми – а сега все едно си спечелила от лотарията. (Morris 2002: 128)

Морис потвърждава, че е щастлива, но опровергава спекулациите относно мотивите, довели до решението ѝ да трансформира тялото си с медицински средства:

В някои отношения беше трагедия, разбира се. Как би могло да бъде друго? [...]

Разбира се, че човек не го прави за забавление [...] (Morris 2002: 128)

Предвид някои конвенционални норми за публично и лично общуване в късномодерните западни общества, според които, например, е неприемливо жените да бъдат питани за възрастта им, отправените към Морис въпроси – от познати, представители на медии, теоретици и др. – пораждат противоречие както с нарушаването на социалния код, така и със социалната приемливост на нарушението. Предусловието, позволило задаването на тези въпроси е особеното изискване към трансгендър хората да говорят за тялото си – задължение, което може да бъде

обяснено с формулировката на Фуко за изповедта като един от „основните ритуали, от които се очаква производство на истина” (Фуко 1993: 80) в западните общества поне от средновековието:

Признанието [...] е един дискурсивен ритуал, в който говорещият субект съвпада със субекта на изказа; то е и ритуал, който се разгръща вътре в едно властово отношение, тъй като човек не прави признания без поне вероятното присъствие на някакъв партньор, който не е просто слушател, а инстанция, която изисква това признание, налага го, оценява го и се намесва, за да съди, наказва, опрощава, утешава, приема отново сгрешилия. (Фуко 1993: 85)

Концепцията за изповедта като интегрална част от научния дискурс върху сексуалността е заложена в медико-психиатричната практика на доктор Бенямин, предпоставя въпросите на Хаусман и е възпроизведена дори в апелиращия към разкриване на трансджендър статуса манифест на Стоун.

Според Фуко истината и сексът се свързват в изповедта „чрез задължителното и изчерпателно изразяване на една индивидуална тайна”, като в случая „истината служи за опора на секса и неговите прояви” (Фуко 1993: 85). В този смисъл заявяването на трансджендър статуса – само по себе си, замислено като еманципиращ речеви акт – винаги отправя към онази енигматична разлика, изписана върху трансджендър тялото, в която се разпознава прекрачването на нормата. Именно тази енигматична разлика делегира право на всеки да изисква и получава информация от трансджендър хората за телата им, мотивиран от дълга да изтръгне истината за секса (Фуко 1993: 215–216). В случая на Морис това проличава както от настояването на Хаусман за детайлно описание на интимно и травматично преживяване, каквото е хирургическата интервенция, така и в настояването на познатите на Морис – „зрели, сърдечни и възпитани мъже” (Morris 2002: 45), прочели ръкописа на „Енигма” за „разкрития за сексуалния акт” (Morris 2002: 46). Задължението на трансджендър човека да говори за тялото си може да бъде мислено като постоянно актуализиращ нарушената от него норма на въплътеност перформативен акт и в този смисъл метафората за грешното тяло винаги вече е имплицирана в самото говорене за трансджендър тялото. Серия от дискретни операции при анализите на откъси от текста на Морис, в която Стоун отхвърля твърденията на авторката относно тялото ѝ, Просър ги потвърждава, Реймънд ги определя като излишни, а Хаусман – като недостатъчни, разкрива един от ефектите

на диспропорционалното разпределение на власт, манифестирано в авторитетната позиция на слушателя на изповедта, състояща се в привилегията да обявява направените от трансджендър човека изказвания за истинни или неистинни, и води до обобщаващото заключение, че трансджендър човекът е задължен да говори за тялото си, но не може да казва истината за тялото си.

Втора глава

Трансджендър субектът. Между куиър негативността и прогресивните ЛГБТИК политики

Детето е баща на човека

Уилям Уърдсуърт, „Сърцето ми подскача, щом съзра”, 1807

Когато навърших четиридесет, майка ми, седнала до мен на масата, каза:

– Колкото и да ми е приятно да си с мен, вече си на възраст за женене.

Отговорът ми – „аз съм си съпруга” – я накара да се усмихне.

Шарлота Фон Малсдорф, „Аз съм си съпруга”, 2004

Представеният по-долу анализ на две интерпретации - автобиографична и драматургична - на живота на германската транс жена и създателка на музея „Грюндерцайт” в Берлин, Шарлота фон Малсдорф, живяла по време на нацисткия и последвалия комунистически режим в Германия без да крие своята трансджендър идентичност, е организиран около определената като антисоциална теза в куиър теорията, формулирана от литературния теоретик Лий Еделман.

1. Критика на идеята за прогрес

В книгата си „Без бъдеще: Куиър теорията и нагонът към смъртта” (2004) Еделман оспорва концепцията за бъдеще, основана върху набор от ценности, обединени около семейството, в чийто център са децата, както и мисленето на тази концепция като независима от политиката. Еделман насочва вниманието към

зависимостта на политическото въображимо от фигурата на детето⁵ и изследва колективното позоваване на тази фигура като емблема на неподдаващата се на съмнения ценност на бъдещето. Според автора фантазията, опираща се на фигурата на детето, неизменно формира логиката, в рамките на която политическото само по себе си да бъде мислено. Фантазматичното дете е модел на идеалния гражданин, чийто права върху бъдещия му дял от благото на нацията са гарантирани, като тази гаранция винаги е свързана с ограничаването на правата на „реалните“ граждани (Edelman 2004: 11). Еделман твърди, че полето на политиката е маркирано от репродуктивен футуризм, имайки предвид идеологическото ограничаване на политическия дискурс, в който се запазва привилегироването на хетеросексуалната норма, а възможността за куйър съпротива спрямо организиращия принцип на обществени отношения става немислима. Според теоретика „бъдещето е просто повторение и е също толкова смъртоносно колкото и миналото“ (Edelman 2004: 31).

1.1. Негероичните ЛГБТИК истории

Текстът на Еделман маркира важен обрат в куйър теорията (Love 2007; Halberstam 2008, 2011, 2014). Според куйър теоретика Джек Халберстам подходът на Еделман създава предпоставки за критическо преосмисляне на куйър проектите, означавани от надежда и отнасящи се до изкупление, реконструиране и възстановяване като насочва вниманието към една антисоциална, антирелационна, негативна теория на сексуалността, която отмества фокуса от идеята за реципрочност в отношенията на интимност, любов и секс и очертава радикална алтернатива, припознаваща егоистичния, разрушителен сексуален потенциал (Halberstam 2008). Работата на Халберстам върху динамиката в отношенията между дисидентски сексуалности и консервативни десни политически проекти (Halberstam 2011), в която е засегнат проблемът за куйър предателствата е силно повлияна от изследването на Еделман върху куйър негативността.

Халберстам предлага и аргументира необходимостта от един модел на куйър история, в който търсенето на героични разкази за съпротива от миналото е пренасочено към изследването на противоречиви наративи, маркиращи нестабилната връзка между сексуалност и политика. Халберстам се позовава на работата на

⁵ Лий Еделман уточнява, че фигурата на детето не бива да бъде отнасяна към живия опит на нито едно историческо дете (Edelman 2004: 11)

историчката Дагмар Херцог, според която свеждането на нацизма до сексуална репресия отклонява осмислянето на причините за привлекателността на нацизма за много хора (Herzog 2002). Подобна теза поддържа и историкът Джордж Л. Мос (Mosse 1999), който се дистанцира от мисленето на фашизма като ексклузивен продукт на терора и обсъжда привлекателността на хомоеротичните аспекти, свързани с фашистката идеология, в чийто център е позициониран култът към вирилността. Сред приносите в изследването на Халберстам е акцентът върху джендър амбивалентните репрезентации и нацизма. Авторът отбелязва, че отношението, което крос-джендър идентификациите пораждат спрямо джендър политиките и маскулинизма е различно от това на хомоеротичните братства. Халберстам пояснява, че докато женската мъжественост генерира противоречия в контекста на нацизма, в който е интерпретирана или като признак на гениалност, или като признак на девиантност, подобна несъгласуваност в позициите спрямо женствения мъж, не съществува. Феминизираният мъж е мислен като изменник на вирилността, предател на патриархалното братство и по всяка вероятност евреин (Halberstam 2011: 160).

1.2. Предателствата в маргинализирани общности

Проблемът за предателството е възлов за мисленето на отношението между фашизъм и куиър живот. Халберстам отбелязва, че идеята за куиър предателство се явява критика на едно колективно куиър „ние” и констатация за разрывите между различни форми на ЛГБТИК политическа ангажираност, чийто радикално противоположни позиции ги превръщат в активни опоненти (Halberstam 2014). Според Халберстам желанието за категорично отграничаване на дисидентската сексуалност от фашизма и поддържането на наратива за политически неконтаминирана дисидентска сексуалност в рамките на крайно десни режими, заедно с определянето като хомофобско на всяко допускане за контакт между куиър индивиди и фашистка идеология ограничава ЛГБТИК историята и куиър многообразието и редуцира функцията на дисидентската сексуалност

Теоретичката Кристал Парих (Parikh 2009) разглежда предателствата като перформативи, възпроизвеждащи социалното различие в контекста на етнически формации, литературна и културна продукция. Според Парих девалвирането на комплексността на предателството, както чрез свеждането му до измама, така и чрез

привилегироването на интерпретирането му като трансгресия отклонява критическото му осмисляне. Теоретичката подчертава, че интензитетът, с който причинената от предателството травма се проявява съответства на интензитета на интересубектните отношения на интимност, идентификация и общуване. Именно тези отношения на близост са предпоставката, която прави предателството възможно, като експонирането им е зависимо от нарушаването им. Едно от важните твърдения на авторката е свързано с промяната в отношенията между субекта, извършил предателство и засегнатите от предателството. Според Парих предателят не може да говори за себе си с езика, предхождащ предателството и в този смисъл предателството се явява насилствено (пре)създаване. Въпреки невъзстановимостта от травмата, породена от предателството, реконфигурацията на интересубектните отношения предлага перспектива към комплексността на принадлежността, асимилацията и изключването от доминиращата култура.

2. Случаят на Шарлота фон Малсдорф

Предателството и отказът от бъдеще като проявления на негативността, характеризираща антисоциалната теза и отклоняването на негативността като проявление на афирмативната теза в куйър теорията са сред проблемите, открити при съпоставянето на автобиографичната книга на Шарлота фон Малсдорф „Аз съм си съпруга: Истинската история на Шарлота фон Малсдорф” (2004) и отличената с награди „Пулицър” и „Тони” пиеса на американския драматург Дъг Райт „Аз съм си съпруга” (2005), базирана върху живота на фон Малсдорф. В основата на анализа е заложено предположението, че текстът на фон Малсдорф е маркиран от куйър негативност, докато този за фон Малсдорф трайно отклонява негативността в репрезентацията на героинята на фон Малсдорф. Изследването е опит да бъдат изяснени както причините за това отклоняване, така и ефектите, които то оказва върху наративизацията на един белязан от противоречия куйър живот. Целта на работата е да докаже, че стремежът за трансформиране на куйър негативността в куйър позитивност, освен че блокира критическия потенциал на негативността да противостои на неолибералната социална, културна и биологическа производителност, вписваща бъдещето, надеждата и щастието в един дисциплиниращ механизъм (Ahmed 2010: 8), може да бъде свързан с извършване на несправедливост спрямо определени куйър субекти.

2.1. „Аз съм си съпруга” (2004), Шарлота фон Малсдорф

Историята на Шарлота фон Малсдорф става популярна след Обединението на Германия, когато от печат излиза автобиографичната ѝ книга „Аз съм си жена” (1992). Най-спорният момент от противоречивия разказ за изпълнения с прежеждия живот на авторката с дадено име Лотар Берфелде, е твърдението ѝ, че е убила баща си при самозащита. В книгата си фон Малсдорф споделя още за колекционирането на предмети от периода на Германската империя и награждаването ѝ с Федералния кръст за заслуги за дейността ѝ, свързана с музея „Грюндерцайт”. През 1997 г. германски медии публикуват информация, свидетелстваща за сътрудничеството на фон Малсдорф с Щази, довело до арестуването на неин приятел колекционер. Малко след разкритията фон Малсдорф се мести и установява в Швеция. Умира през 2002 г.

2.2. „Аз съм си съпруга” (2005), Дъг Райт

Драматургът Дъг Райт научава за фон Малсдорф в началото на 90-те години. Любопитството към историята ѝ го отвежда в Берлин, където се среща с Шарлота и в продължение на няколко години провежда интервюта с нея. Първоначалната концепция на Райт за създаване на текст, въз основа на автобиографичната книга и записите от разговорите, в които да бъде отдадена почит към живота и дейността на фон Малсдорф става неосъществима в следствие на породените противоречия и неясноти, свързани както със смъртта на баща ѝ, така и със сътрудничеството ѝ с Щази. След разсекретяването на досието на фон Малсдорф, Райт преустановява работата по проекта, но година след смъртта ѝ завършва пиесата, като измества акцента към динамиката на взаимоотношенията между себе си и фон Малсдорф, включвайки себе си като персонаж, така че историята да бъде разгърната през общуването на героя на Райт с героинята на фон Малсдорф. Моноспектакълът, в който главният актьор се превъплъщава в 35 различни роли е опит за изследване на отношенията между история, автобиография и фикция.

3. Проблематичните репрезентации на куиър негативността

3.1. Убийството на бащата

Текстът на Райт адресира двете най-проблематични събития от живота на фон Малсдорф - смъртта на баща ѝ и сътрудничеството ѝ с Щази. Паралелно с открояването на тези противоречиви моменти, пиесата се явява опит за локализиране на амбивалентност в самата фон Малсдорф. Наративът обаче допуска персонажът да бъде мислен като амбивалентен дотолкова, доколкото самият текст следва афирмативната тенденция в куиър изследванията, възпроизвеждайки една репрезентационна норма на еквивалентност, целяща сближаване на различията и нормализиране на куиър идентичността. В резултат на това безпокойството в пиесата не е породено толкова от отцеубийството, колкото от декласифицираната информация, уличаваща фон Малсдорф в колаборационизъм с германската тайна полиция. Очертаните отношения на етическа асиметрия между двете деяния са манифестирани в трайната репрезентация на сътрудничеството с Щази като предателство в текста на Райт, а на убийството – като самозащита. Краткото резюме на убийството в пиесата повтаря историята и мотивацията за престъплението от автобиографията на фон Малсдорф - крайно дясна политическа принадлежност на родителя и насилие у дома, но игнорира противоречивата репрезентация на бащата от книгата

Ако Шарлота фон Малсдорф е протагонистът в автобиографичната си книга, то безспорният антагонист в наратива е баща ѝ Макс Берфелде. В текста на фон Малсдорф нацизмът и злото са поставени в отношения на еквивалентност, а схематично конструираният персонаж на бащата функционира като фигура на злодея. Въпреки че Макс Берфелде е представен като отрицателния герой *par excellence*, репрезентацията на тази негативност е белязана от несъответствия. В книгата на фон Малсдорф, бащата последователно е описан като педантичен, контролиращ, свръх амбициозен и наблюдателен родител, решен да възпита воин (von Mahlsdorf 2004: 14) и като напълно незаинтересован от живота на сина си (von Mahlsdorf 2004: 43).

Лелята и чичото, които се явяват закрилници на фон Малсдорф, подкрепящи я в ранните манифестации на нейната кросджендър идентификация, също са схематично конструирани персонажи, чиято фигуративност е сходна с тази на бащата на Шарлота. Отношението между фигурите на лелята и чичото е основано на бинарност, като персонажите възпроизвеждат инверсирани джендър стереотипи - феминизираният персонаж на колебливия, пасивен и ирационален чичо е противопоставен на този на

маскулинизираната леля (von Mahlsdorf 2004: 10; 40). Функционалността на персонажите на лелята и чичото се изразява преди всичко в отклоняването на всяка интерпретация на трансджендър идентификацията на фон Малсдорф като субективна. В поредица от независими пространствено-времеви, но повтарящи се ситуации, лелята и чичото се явяват гаранتي на обективността в историята (von Mahlsdorf 2004: 47). В момент на съкровена близост лелята прави едно есенциалистско изказване, рефериращо към теориите на Хиршфелд⁶, чиято книга Шарлота малко по-късно случайно намира в библиотеката на леля си, а лелята случайно е зад гърба ѝ, за да ѝ обясни колко е важна тази книга и също така случайно става свидетелка на първите сексуални опити на фон Малсдорф, които по случайност са с младия коняр на лелята, който случайно се оказва хомосексуален:

Да знаеш, природата си е направила шега с нас. Ти е трябвало да бъдеш момиче, а аз – мъж. (von Mahlsdorf 2004: 41)

Чичото на Шарлота е осенен от сходно прозрение, което споделя в сексистки и класов, но исторически адекватен коментар:

Детенце, трябвало е да си момиче от края на XIX век. Тогава щях да те взема за прислужница. Цяло съкровище щеше да си. (von Mahlsdorf 2004: 17)

Предвид казаното дотук, иронията, свързана с предмета, който фон Малсдорф използва, за да умъртви баща си - точилка - не изглежда случайна.

3.2. Предателство спрямо бъдещето

⁶ Магнус Хиршфелд (1868 - 1935) е германски сексолог, застъпник на правата на сексуалните малцинства и ранен изследовател на трансджендър феномена, през 1897 г. става съосновател на организацията за защита правата на гей мъжете в Германия „Научен хуманитарен комитет“, а през 1919 г., в Берлин, създава Института по сексология. Хиршфелд твърди, че трансджендър хората, подобно на хомосексуалните мъже и жени са „сексуално междинни индивиди“, позиционирани в спектъра от хипотетични „абсолютно мъжки“ и „абсолютно женски“ идентичности. Сексологът определя джендър пролиферациите като естествено (природно) явление и настоява за обществено и законово съответствие на биологичната реалност. В книгата си „Травеститите“ от 1910 г. Хиршфелд отчита, че комплексността на трансджендър състоянията, изисква обособяване на феномена и критикува свеждането му до хомосексуалност, фетишизъм или психопатология. Шарлота фон Малсдорф многократно засвидетелства признателността и уважението си към работата на Магнус Хиршфелд, с когото не се е срещала лично, но чийто текст „Травеститите“ (1910) определя като ключов за живота си.

Въпреки противоречията, някои от които безпокоящи, а други – като *hausfrau* митологизацията около убийството - комични, съмненията относно достоверността на информацията, представена в автобиографията на фон Малсдорф възникват едва след разсекретяването на досието ѝ в Щази. Безусловното тълкуване на сътрудничеството ѝ с Щази като предателство е предпоставено от редица културни, исторически и социални фактори. Един от ефектите, които процесът по присъединяването на Германската демократична република към Федерална република Германия произвежда се изразява в дестабилизация на интериоризираните концепции за идентичност у гражданите на двете страни. Писателят и гей активист Юрген Лемке, роден и живял в ГДР до падането на Берлинската стена, твърди, че субектността на източногерманските граждани, независимо от сексуалната им ориентация, е маркирана от специфична ГДР култура (Lemke & Peck, 1991: 151) – обстоятелство, усложняващо проблема около идентичността на източногерманците в Обединена Германия (Lemke & Peck 1991: 145). За самия Лемке националната идентичност е субституирана от сексуална. В интервю с културния теоретик Джефри Пек, писателят споделя, че след Обединението е неспособен да се припознае като германец, но непосредственото му самоопределяне като гей мъж гарантира неговата субектност (Lemke & Peck 1991: 154).

Предвид социалния и културен контекст на Обединена Германия в началото на 90-те години на ХХ век, медийната популярност, която историята на фон Малсдорф генерира, е свързана преди всичко с активирането на функционалния ѝ потенциал за символизиране на Обединена Германия. Фон Малсдорф се явява инкорпорация на верига празни означаващи (Лаклау 2004). Селектирането ѝ като фигура, обединяваща нацията работи в две посоки – от една страна фон Малсдорф означава надеждата и бъдещето на нацията, а от друга - оттласкването от миналото, от репресиите на нацизма и комунизма. В този смисъл сътрудничеството на фон Малсдорф с Щази е интерпретирано като предателство спрямо бъдещето, надеждата и нацията.

След разкритията за колаборационизъм с източногерманските тайни служби, твърдението на фон Малсдорф, че никога не ѝ се е налагало да се „разкрива” (von Mahlsdorf 2004: 175) - препратка към филма „Разкриване” (1989), в който участва - заявено с гордост в началото на двайсет и шеста глава от автобиографичната ѝ книга граничи с цинизъм. Символичното национално предателство, извършено от Фон Малсдорф засяга и онези ЛГБТИК хора, настояващи за политическа легитимност в рамките на националната държава, избрали Шарлота като представителна фигура на едно общо ЛГБТИК движение, чрез която да бъдат комуникирани искания за

равноправие (Wright 2004: xxi). Предвид основните теми в автобиографичната книга на фон Малсдорф - меланхолия и (само)изолация - желанието за принадлежност към въобразената нация и/или въобразената ЛГБТИК общност, приписвано на Шарлота е по-скоро грешна интерпретация на нарцистичното ѝ желание да бъде обожавана, поддържано от различни медии. В своя текст фон Малсдорф споделя, че „в същността си [е] самотница и винаги [е] била такава ” (von Mahlsdorf 2004: 107) и описва ЛГБТИК общността в ГДР като изключваща трансджендър хората, чиято позиция определя като „малцинство в малцинството” (von Mahlsdorf 2004: 145).

Сред най-категоричните доказателства за утопичността на идеята за сплотена, подкрепяща се ЛГБТИК общност обаче, е именно разсекретеното досие на фон Малсдорф. Според информацията в документа, фон Малсдорф е отговорна за арестуването на своя приятел, колекционер на антики и гей мъж - Алфред Киршнер. Условието, предпоставило определянето на сътрудничеството на фон Малсдорф с Щази като предателство са отношенията на близост (Parikh 2009) между нея и Алфред. В този смисъл непосредствената идентификация на героя на Райт с героинята на Шарлота превръща предателството на персонажа на Киршнер в предателство спрямо този на Райт. Измъчваният от съмнения персонаж на Райт иска да получи отговори от героинята на фон Малсдорф, а опитите му да оправдае Шарлота са свързани с желанието му да трансформира нейната куиър негативност в куиър позитивност. В пиесата на Райт противоречивите действия на фон Малсдорф са аргументирани с лесно асимилируемата и винаги вече налична концепция за нацизма и комунизма като напълно репресиращи дисидентските сексуалности режими (Фуко 1992), като фокусът в наратива е пренасочван към гей субектността (Wright 2005: 37).

Перспективата на писателя Йурген Лемке към живота на хомосексуалните мъже в ГДР е различна от тази на Райт. Книгата на Лемке „Гей гласове от Източна Германия” (1989) е публикувана едновременно в ГДР и ФРГ и е единственият текст, чиято тематика обхваща ЛГБТИК хора от социалистическа страна, излязъл от печат по време на режима в нея⁷. Лемке посочва солидарността като определяща живота на гей мъжете в ГДР и пояснява, че единството им е резултат от недвусмисленото диференциране на общ враг в лицето на комунистическата партия (Lemke & Pesck, 1991: 146). Авторът твърди, че желанието за социално приобщаване на много гей мъже в ГДР е

⁷ В подбора на Лемке е включена и глава с разговор с фон Малсдорф, озаглавена „Аз съм си жена. Лотар, роден през 1927 г. , куратор ”, Lemke, J. (1991) „I am my own woman, Lothar, born 1927, curator”, in *Gay Voices from East Germany*, Indiana University Press: Bloomington, pp. 67 – 80.

манифестирано в придържането им към обществените и културни норми на социалистическата държава.

3.3. Непредставимите желания на трансжендър субектите

Заради ексклузивната насоченост на пиесата на Райт към предателството, извършено от фон Малсдорф и последствията, които то носи със себе си, едно друго предателство в текста – спрямо фон Малсдорф - остава скрито. Въпреки че в автобиографията не липсват експлицитни референции към еротичните желания на кросджендър идентифициращата се фон Малсдорф, в текста на Райт те са напълно изключени. Недвусмислено им игнориране в пиесата, вписващо се в една традиция на дискурсивно конструиране на трансжендър субектите като лишени от желания, може да бъде интерпретирано като форма на предателство. В този смисъл не убийството на бащата на фон Малсдорф, а желанията на кросджендър идентифициращите се индивиди се явяват онази трансгресия, която не може да бъде репрезентирана в контекста на политиките на идентичност и афирмативната тенденция в куиър изследванията.

В есето „Веднъж преспах с моя вид”. Изтриване на желания в името на идентичност” (2003) антропологът Дейвид Валантайн отбелязва, че еротичните желания са тълкувани като неителигибилни тогава, когато не могат да бъдат означени спрямо базовата бинарна логика на родовия пол или излизат извън системите, в които са мислени хетеросексуалността, хомосексуалността и бисексуалността (Valentine 2003: 124). Валантайн допълва, че съвременните трансжендър дискурси са основани върху категориално различаване по отношение на концептуализирането на трансжендър идентичностите и хомосексуалните идентичности - трансжендър идентичностите са мислени като произтичащи от родовия пол, а хомосексуалните - от сексуалността. (Valentine 2003: 125). Тази тенденция проличава и от драматургичния текст на Райт, където еротичните желания на колекционера Алфред Киршнер, за разлика от тези на фон Малсдорф са включени в наратива и представени като част от неговата гей идентичност (Wright 2005: 35). Предвид изтриването на сексуалността на героинята на Шарлота в текста на Райт, определенията, дадени в автобиографията на фон Малсдорф за отказващите да разберат сексуалните ѝ желания - „злонамерени”, „филистери” и „морални апостоли” (von Mahlsdorf 2004: 117) – се явяват ретроактивна ирония в

контекста на един съпоставящ двата наратива анализ. Предубедеността на Шарлота към предубедените към нея продължава със следното:

Нека занимават психолозите със сексуалното ми поведение. Не се терзя с въпроса защо съм това, което съм. То ми носи удоволствие, никого не наранявам с нещата, които правя, точно обратното... така че какво нередно има? (von Mahlsdorf 2004: 117)

Нередното в случая на фон Малсдорф не е липсата на систематичност в желанията ѝ, а споменатото в изказването ѝ удоволствие. Именно идеята за трансджендър хората като трансгресиращи нормативността на родовия пол и радикално пренебрегващи задължението за създаване на семейство и отглеждане на деца, за да съществуват единствено за собственото си удоволствие, артикулирана от социалното въображаемо, прави сексуалността на фон Малсдорф нерепрезентируема в текста на Райт. Нейните анти-телеологични сексуални желания и егоистичната ѝ наслада генерират негативност, която не може да бъде конвертирана в рамките на един прогресивен (куиър) наратив. Тревожността на Шарлота, породена от потенциалната бременност на хомосексуалната „падаща си по гей момчета амазонка” (von Mahlsdorf 2004: 108) Херта – впоследствие опровергана от самата Херта, която показва на фон Малсдорф епикриза от хистеректомия, на която се е подложила като превантивна мярка срещу (изначально) нежелана бременност и самодостатъчността на разказвачката, маркирана още в заглавието на автобиографията, се явяват манифестации на нагона към смъртта, който тласка фон Малсдорф към ексцесивно наслаждение. В края на книгата си фон Малсдорф пише:

Когато навърших четиридесет, майка ми, седнала до мен на масата, каза: "Колкото и да ми е приятно да си с мен, вече си на възраст за женене."
Отговорът ми – Аз съм си съпруга - я накара да се усмихне. (von Mahlsdorf 2004: 182)

С отклоняващата нормализацията фраза „[аз] съм си съпруга” в диалога между 40-годишната Шарлота и майка ѝ, която се опитва да (пре)включи фон Малсдорф в хетеронормативния жизнен цикъл, разказвачката се отказва от прогреса, надеждата и бъдещето и така се противопоставя на политиките на репродуктивен футиризм.

3.4. Меланхолията като анти-комунитарна съпротива

Битието на фон Малсдорф е означено от носталгия по едно минало, което никога не е било нейно, (само)изолация и загуба. След като научава за смъртта на своя приятел и интимен партньор Макс Палмовски, фон Малсдорф, която “[в]инаги [е] имала слабост към по-възрастни мъже” (von Mahlsdorf 2004: 111) коментира:

Предполагам, че така става като обичаш по-възрастни мъже. Накрая си седиш сама на пейка. (von Mahlsdorf 2004: 116)

В дългите отворени връзки на фон Малсдорф с много по-възрастни от нея сексуални партньори се разкрива един особен меланхоличен жест. В есето „Изгубеният обект” от сборника „Станси. Дума и фантазъм в западната култура” (1977), философът Джорджо Агамбен твърди, че „меланхолията представя парадокса на една интенция за скръб, която предхожда и антиципира загубата на обекта” (Agamben 1993: 20). Може да се каже, че Фон Малсдорф е привлечена към Вернер, Макс и Йохен, тъй като възрастовата разлика между нея и любовниците ѝ изначално предпоставя отношението ѝ към тях като към вече изгубени обекти. Славой Жижек коментира горния цитат от Агамбен в статията „Меланхолията и актът” (2000), като отбелязва, че меланхоличният субект може да притежава изначално изгубения обект единствено ако се отнася към обекта като към вече изгубен (Žižek 2000: 661), тъй като при меланхолията конституитивната липса на обекта е интерпретирана като загуба, въпреки че изгубеният обект „не е нищо повече от позитивизация на зева или липсата, една напълно анаморфна цялост, която не съществува в себе си” (Žižek 2000: 660). В този смисъл меланхолията не е просто привързаност към изгубения обект, а привързаност към самата липса (Žižek 2000: 660). В последните четири глави от автобиографията, могат да се открият аргументи, подкрепящи хипотезата за привързаността на фон Малсдорф към самата липса. Въпреки че в двайсет и седма глава разказвачката споделя с известна тъга - „[и] все пак, не намерих голямата любов на живота си” (von Mahlsdorf 2004: 179) - при съпоставка на горното твърдение с друго, направено в осемнайсети глава, става ясно, че фон Малсдорф преднамерено отклонява възможността да притежава обекта на желание в името на неговата загуба, като по този начин си осигурява възможност за безкрайна скръб:

През 1963 г. ме повикаха да инспектирам паркетен часовник с колони на улица "Роза Люксембург". Като наближих „Александерплац” го срещнах – висок, с гъста коса, дълги летни панталони, небрежно праметнал през ръка връхната си дреха – истински Адонис! [...] Между нас пламна искра. Обърнах се след него, той също се обърна след мен и ми направи знак да се приближа. Да зарежа ли часовника? За момент „не” и „да” се бореха в мен, но победи часовникът.

Разочаровах се ужасно когато паркетният часовник с колони, за който се предполагаше, че е изработен от орех, около 1890 г. се оказва фламандска имитация на гдански барок от 1910 г. Вече не се сещам за часовника, но определено си мисля за мъжа. Има моменти в живота, които те преследват (haunt) с години, защото допускаш, че си изпуснал нещо. (von Mahlsdorf 2004: 141)

Крайният индивидуализъм на фон Малсдорф също може да бъде мислен като симптом на меланхолия. Освен в (авто)сегрегацията ѝ по отношение на ЛГБТИК общността, нейната радикална социална независимост е манифестирана и в аскетичното ѝ всекидневие. Противно на привилегированата от много кросдресъри драг и кемп естетика (Sontag 2009: 275-292), фон Малсдорф няма “потребност да се облич[a] претруфено” (von Mahlsdorf 2004: 175) и неведнъж изразява предпочитанията си както към скромния стил на обличане на домашните помощници от края на XIX век – селска престилка и кърпа за глава, така и към начина им на живот⁸. Шарлота прекарва по-голямата част от времето си в доброволна социална изолация в имението в Малсдорф, за което казва, че е нейна съдба и че духът му я преследва от детството ѝ (von Mahlsdorf 2004: 119). Най-радикалното проявление на привързаността на фон Малсдорф към липсата е именно носталгията ѝ по Германската империя на Вилхелм I. В този смисъл влечението на фон Малсдорф към бившия офицер от Германската имперска армия Вернер - възплащавач миналото, което липсва на родената след Първата световна война фон Малсдорф – е свързано преди всичко с овеществяването на любовника ѝ. Шарлота се явява анахронизъм, обитаващ хетеротопното пространство на своя музей-

⁸ В текста „Кемп патина: Шарлота фон Малсдорф, трансвестизмът и Грюндерцайт обзавеждането” (2017) литературната теоретичка Франциска Бергман открива закономерност между пародиращите родовия пол драг превъплъщения и масово произведените стоки от периода Грюндерцайт, имитиращи ръчно изработени преиндустриални предмети от други епохи, която ѝ дава основание да интерпретира колекционерската насоченост на кросджендър идентифицираща се фон Малсдорф като кемп практика. Вж. Bergmann F. (2017) ‘Camp Patina: Charlotte von Mahlsdorf, Transvestism and Gründerzeit Furniture’ in Bergmann F., Hotz-Davies I., Vogt G. *The Dark Side of Camp Aesthetics: Queer Economies of Dirt, Dust and Patina* Routledge: New York pp. 147 – 155.

къща (Фуко 2003), а нейната, стигаща до маниакалност обесия за събиране на предмети от периода Грюндерцайт функционира като постоянна актуализация на липсата. Винаги „водена[та] от нуждата да запазв[a] неща” (von Mahlsdorf 2004: 127) фон Малсдорф степенува приоритетите си:

Музей, мебели, хора. (von Mahlsdorf 2004: 141)

4. В името на регреса

В емоционална сцена в края на пиесата „Аз съм си съпруга”, героят на Райт споделя за нуждата си да вярва на фон Малсдорф:

Необходимо ми е да вярвам на нейните истории така силно, както вярва тя!
Необходимо ми е да вярвам, че преди много време, на един таван, щедра леля дава на объркания си племенник книга и благословия, че едно малко момче – в пенъоара на майка си – се спасява от щурмоваците, че Лотар Берфелде си проправя път между двата най-репресивни режима, които западният свят е виждал – нацизма и комунизма – на токчета. (Wright 2005: 44)

Селективността по отношение на историите, от които персонажът на драматурга има нужда, е предпоставена от една идеология на надеждата, изключваща меланхоличния егоизъм и сексуалните желания на фон Малсдорф, в която извършеното от Шарлота предателство е представимо единствено като резултат от репресивен политически режим. Трансформативната резистентност на генерираната от фон Малсдорф негативност обаче затруднява маркираната от идеята за прогрес и реферираща към фантазматичното бъдеще репрезентация на героинята, заложена в идеологическата рамка на пиесата. Преодоляването на тази подривна съпротива става възможно във финалната сцена посредством мобилизирането на безспорно положителната фигура на детето – стратегическо решение, което, в контекста на идеологията на надеждата, може да бъде мислено по аналогия с често прилагания в автобиографията на фон Малсдорф сюжетен похват – *deus ex machina*. След като съобщава за смъртта на героинята на Шарлота, персонажът на Райт се фокусира върху нейна снимка:

На нея тя е дете. Момче. Лотар Берфелде, на 10 години. (Wright 2005: 45)

Тези две дискретни действия - обявяването на смъртта, което е свързано с възприемане на „специално отношение към смъртта” (Freud 1918: 43), налагащо принципа *de mortuis nihil nisi bonum* и активизирането на дисциплиниращата фигура на „невинното” дете, която извършва своя задължителен културен труд на социално възпроизвеждане (Edelman 2004: 19) блокират негативността на фон Малсдорф. Връщането към утопичното начало, преди въобразената загуба на невинност - т.е. към детството, в което Шарлота е момче - функционира като ретроактивен перформативен акт, възпроизвеждащ нормативните структури на родовия пол, симулирайки прехода към означеното от надежда бъдеще, което не е нищо повече от повторение на миналото. Въпреки че в автобиографията си Шарлота фон Малсдорф избира да не избере бъдещето, бъдещето – като метонимичен заместител на политиките на репродуктивен футуризм - избира Шарлота за символ на надеждата, която да противостои на страха⁹ в пиесата на Райт и като такъв я лишава от негативния ѝ потенциал, за да осигури „стабилност, а не хаос”¹⁰.

Трета глава

Джендър тероризъм и хомонационализъм

Като джендър независим артист, използвам достъпа до джендър технологии, за да подчертая, не да изтрия хермафродитните следи от тялото си. Кръщавам се. Джендър аболиционист. Почасов джендър терорист.

Дел Ла Грейс Волкено, представяне на артиста, септември, 2005

Терористите ще прилагат необичайни методи за скриване на взривни устройства. Атендатори мъже може да се дегизират като жени, за да избегнат проверки.

Из бюлетин на Министерството на вътрешната сигурност на САЩ, септември, 2003

В тази глава е разгледано как трансджендър субектността, интерпретирана от някои куийър и трансджендър изследователи като „терористична” заради потенциала ѝ

⁹ „Избираме надеждата пред страха” Из реч на четиресет и четвъртия президент на САЩ Барак Обама, януари, 2008, Айова. BarackObamadotcom, “Iowa Caucus Victory Speech”, YouTube video, 14: 07, January 2008

¹⁰ Из реч на четиридесет и петия президент на САЩ Доналд Тръмп, декември, 2016, Синсинати. Right Side Broadcasting Network, “Full Speech: President-Elect Donald Trump Rally in Cincinnati, OH 12/1/16”, YouTube video, 1: 08: 35. December 2016 <https://www.youtube.com/watch?v=LcKeilna2aM>

за радикална съпротива срещу бинарната система на родовия пол, е реконституирана като нормативна в дискурса на войната срещу тероризма, за да укрепи ценности, възпроизвеждащи расови и джендър норми и обвързаните с тях идеали. Обърнато е внимание на механизмите за различаване на куиър модалности, позволили противопоставянето на куиър хората спрямо фигурата на терориста, чиято идентичност, в западния дискурс, винаги вече е мислена като куиър. За целта първо са представени три текста, концептуализиращи безпокойството, което трансджендър субектите пораждат, устоявайки на категориите мъж/ жена, доминантната хетеронормативна култура и патриархалната медицинска институция като „джендър тероризъм”. След това е обсъдено понятието хомонационализъм, употребявано, за да означи изключителната форма на национална хомонормативност, асоциирана с паралелното разкриване на изключителността на американската държава, отнасящо се не просто до една нормативна хомосексуалност, а до расови, етнически и национални стандарти, консолидиращи хомонормативните субекти. В хода на изследването са обсъдени и свързаните с хомонационализма понятия биополитика и некрополитика и начините, по които трансджендър хората са включвани в или изключвани от живота в късномодерните западни общества. Подходът към проблема е интерсекционален (Crenshaw 1989) като целта на прилагането му е свързана с опита да бъде обяснено комплексното дискурсивно ситуиране на онези трансджендър субекти, чиято идентичност е маркирана от расови, етнически, религиозни и социални различия и трудно може да бъде артикулирана в контекста на войната срещу тероризма и неолибералните политики. Търсени са възможните взаимодействия между идеята за трансджендър хората като „джендър терористи”, подкопаващи патриархални социални структури и идеята за трансджендър хората като дисциплинирани граждани, нуждаещи се от закрилата на държавите освободителки в условията на войната срещу тероризма като фокусът е върху стихотворението „Транссескуален боец” (2012) на англо-сирийския трансджендър поет Амир Рабая, в което лирическият аз – ситуиран в лиминалното пространство на американско летище – се явява парадоксална възплътеност на джендър, етническа и религиозна социална изключеност.

1. Джендър тероризъм

1.1. Кейт Борнстайн

Идеята за трансджендър хората като „джендър терористи“, синтезираща начина, по който трансджендър субектите устояват на категориите мъж/жена и така подкопават фундаментални джендър структури като отварят възможности за промяна в мисленето на родовия пол е откроена в работата на пърформънс артистката и ЛГБТИК активистка Кейт Борнстайн (Bornstein 1994: 71–86). Малко след уговарянето на концепцията в книгата на Борнстайн „Джендър престъпници: За мъжете, жените и останалите“ (1994) обаче, е маркирано изменение в позицията на авторката относно прилагането на измислената от нея фраза „джендър тероризъм“. Борнстайн пояснява, че би било по-уместно изразът да бъде употребяван за назоваване на онези, които активно или посредством осъзнато бездействие поддържат съществуващата джендър система, и по този начин защитават патриархалната хегемония (Bornstein 1994: 71–72). Борнстайн твърди, че културата на късномодерните западни общества изключва индивидите, които нямат „политически коректно тяло“ (Bornstein 1994: 79) и допълва, че проявлението на детерминиращия за западната култура страх от хибридность и престъпване на граници не се изразява в омраза и насилие единствено към трансджендър хората.

1.2. Хосе Естебан Муњоз

Куиър теоретикът Хосе Естебан Муњоз прилага концепцията за джендър тероризъм към определен тип драг превъплъщения, чрез които би могла да бъде осъществена дисидентификация¹¹. Муњоз определя пърформансите на родената в Лос Анджелис драг пърформънс артистка и транс жена Ваджайнъл Дейвис като терористична апроприация на доминантни и субкултурни движения (Muñoz 1999: 95). Според него хуморът и пародията, които Дейвис използва, функционират като дисидентификационни стратегии, чийто ефект върху доминиращата публична сфера е на контрапубличен тероризъм. Муњоз допълва, че пърформансите на Дейвис са терористични на две нива – естетическо, тъй като с драг превъплъщенията си изпълнителката се дистанцира от популярния маскарад на женското, основаващ се на консервативни идеали – и психологическо, „защото в тях, тя разиграва

¹¹ Дисидентификацията, мислена от Муњоз, е перформативен модус на тактическо не-разпознаване, процес на реформатиране на себе си в рамките на социалното , чрез който маргинализирани субекти се противопоставят на потисническата и нормализираща доминантна идеология и устояват на интерпелацията ѝ повик , който „фиксира субекта в рамките на държавния властови апарат“ (Muñoz 1999: 96).

интериоризирания ужас на нацията, свързан с раса, родов пол и сексуалност” (Muñoz 1999: 108). Сценичните трансформации на Дейвис едновременно представят онези граждани, възприемани като най-опасни от обществото, но и представляващи опасност за социално кодифицирания родов пол. Посредством герила¹² репрезентационни стратегии Дейвис разкрива някои от най-разпространените национални фантазии, манифестирани в расизъм, етноцентризм, хомофобия и трансфобия – ужасът от други етнически общности, куиър тялото, сексуалния контакт с черни хора.

1.3. Пол Пресиано

Теоретикът Пол Пресиано интерпретира като джендър биотероризъм противоречивия случай на Агнис, разгледан от социолога Харолд Гарфинкъл и публикуван в първото издание на „Изследвания по етнометодология” от 1967 г. под заглавие „Минаване и успешното постигане на полов статус при „хермафродит”” (Гарфинкъл 2005). В текста на Гарфинкъл Агнис е описана като бяла жена, заемаща административна длъжност в застрахователна фирма, която страда от рядък вид интерсекс състояние, при което тялото произвежда завишени количества естроген. За да се възстанови непрекъснатостта между „хормонална” и „физическа идентичност” (Preciado 2013: 382), на Агнис е предписана хормонална терапия и е насрочена вагинопластика, а лечението е съпътствано от психиатрични консултации и психотерапевтични сесии. Седем години по-късно Агнис търси лекарска помощ във връзка с гинекологичен проблем и при прегледа се представя като индивид от мъжки анатомически пол, който в началото на пубертета тайно е започнал да приема синтетичния естроген диетилстилбестрол, предписан на майка му като част от съпътстващо лечение след хистеректомия.

Новият наратив за процеса на физическа трансформация, представя една Агнис, която осмива и противостои на съвременните медико-юридически и научни техники за психиатрично и ендокринно диагностициране, интерпелиращи трансесексуланите хора. Пресиано описва този обрат като „скромен, но много ефективен пример за джендър биотероризъм” (Preciado 2013: 384). За Пресиано случаят на Агнис може да бъде обяснен чрез изследване на технологичните процеси на вписване, съгласно които

¹² Muñoz определя стила на Дейвис като герила, заради тактическата (в смисъла на Серто 2002) съпротива на независимата артистка срещу културното статукво, изразяваща се в радикално пародиране както на компоненти от доминираща хетеросексуална култура, така и на такива от ЛГБТИК субкултури.

имитацията на женственост и интерсекс състояния „минава“ за естествена. Пресиадо насочва вниманието не просто към мисленето на родовия пол като конструиран, а към присвояването на потенциала за осъществяване на интервенции в самата конструкция на родовия пол до степен на създаване на форми на соматични репрезентации, които са живи (Preciado 2013: 386–387). Агнис противостои на логиката за превъплъщение и имперсонация, според която транссексуалната жена е *cis*-мъж, имитиращ женственост. Тя не имитира. Посредством приема на хормони и произвеждането на специфичен наратив, Агнис „физиологически“ се трансформира в интерсекс тяло, за да получи достъп до терапии за промяна на пола като заобикаля необходимостта от психиатричните и юридически протоколи за транссексуалност.

2. Хомонационализъм

От представените дотук откъси може да се обобщи, че Борнстайн и Муньоз концептуализират идеята за джендър тероризъм като начин на поведение, изразяващо се в съпротива, при това без тази съпротива да може да бъде приписана на един субект, вписан в социалния ред, макар и като аномален, докато в текста на Пресиадо, писан след атентатите срещу Световния търговски център в Ню Йорк от 2001 г. и обявяването на войната срещу тероризма от президента на САЩ Джордж Буш, разгледаната през случая на Агнис идея за джендър тероризъм е представена като единичен акт, носещ онази събитийност, която го сближава с популярното значение на ‘тероризъм’, отнасящо се до тактическата употреба на насилие и принуда с политически цели.

2.1. Представяне на понятието хомонационализъм

В предговора към „Терористични асемблажи: Хомонационализъм в куиър времена“ (2007), куиър теоретичката Джасбир Пуар отбелязва, че определеният от Муньоз като „терористичен“ драг на Ваджайнал Дейвис, четен в контекста на войната срещу тероризма, иницирирана от САЩ след 9/11, отпраща към друга политическа ера, когато идеята за тероризъм е ужасяваща, но далечна. Авторката обръща внимание, че към настоящия исторически момент най-разпространените и глобализирани описания на мъжественост сочат към терориста и пояснява, че идеята за куиър идентичност е винаги вече вложена в проекта за назоваване на терориста. Терористът никога не се

явява като такъв без паралелното навлизане на перверзии, девиации (Puar 2007: xxiv). Според Пуар активизирането на ориентализираната фигура на терориста е една от дискурсивните тактики, които разграничават американските национални куийър хора от расовите и сексуални други.

Парадигмата за теоретизиране на понятията раса и сексуалност, която Пуар предлага маркира появата и допускането на дисциплинирания куийър (либерален, хомонормативен, диаспорен) субект до потребителския пазар и благодетелната държавата. Според Пуар връщането към живота на определени куийър субекти се осъществява през паралелното отвърщане от живота на други популации, а националното им припознаване и приобщаване зависи от сегрегирането и дисквалифицирането от националното въображаемо на етнически и сексуални други. Достигането до тази динамика е свързано с възникването на национална хомосексуалност – форма на сексуална изключителност, наричана от Пуар хомонационализъм, която авторката асоциира с паралелното разкриване на изключителността на американската държава (Puar 2007: 2). Пуар определя хомонационализма като изключителна форма на национална хомонормативност (Puar 2007: 2) като се позовава на дефиницията за хомонормативност на теоретичката Лиса Дуган, според която новите неолиберални сексуални политики „не оспорват господството на хетеронормативните идеологии и институции, а се придържат към тях и ги поддържат, като паралелно с това обещаваат възможността за демобилизирано гей мнозинство и приватизирана, деполитизирана гей култура, закотвена в традиционното семейство и масовата консумация” (Duggan 2002: 179). Хомонационализмът като регулаторно правило се отнася не просто до една нормативна хомосексуалност, а до расови, етнически и национални стандарти, консолидиращи хомонормативните субекти. Една от точките на взаимодействие, пораждащи напрежение между сексуалната изключителност и регулативните режими на дисидентската сексуалност, Пуар определя като специфична форма на некрополитика, или куийър некрополитика (Puar 2007: 32–36). Според теоретичката успоредното полагане на расата и сексуалността спрямо живота и смъртта позволява изследването на напрежението между некрополитика и биополитика (Puar 2007: 35).

2.2. Биополитика, некрополитика и хомонационализъм

Въведеното от Фуко понятие биополитика (Фуко 1993, 2003) е свързано с грижата за живота и управлението на населението – с разпределението на риска, смъртността, раждаемостта, заболяемостта, продължителността и качеството на живота, здравето, въздействието на околната среда. В „Трябва да защитаваме обществото” (Фуко 2003) философът отбелязва, че за разлика от дисциплинарната власт, биовластта не е концентрирана в индивидуалното тяло, а в регулацията на населението и идентифицира нормата като релето, свързващо двата вида власт като отбелязва, че сексуалността е един от пунктовете, където дисциплинарна и био-власт се засичат.

Режимът на биополитиката е свързан с отклоняването на смъртта. Преобразувана в остатъчен продукт, смъртта се явява негативен превод на императива на живота, в който държавата инвестира. Смъртта вече не връхлита внезапно, както при епидемии, а се превръща в нещо постоянно, което „се вмъква в живота, постоянно го разяжда, скъсява го и го отслабва” (Фуко 2003: 274). Интензифицирането на живота обаче, е коекстензивно със суверенното право на отнемане на живот. Отдалечаването от смъртта всъщност е заблуда на модерността, халюцинация, позволяваща безпрепятствената работа на биополитиката. Въпреки концентрирането на усилията в грижата за живота от страна на държавата, в режима на биополитика, изпълняването на функцията на смъртта – на убиването, на пожелаването, нареждането и излагането на риск от смърт не само на враговете, но и на гражданите на държавата, е не просто потенциална, а актуализирана възможност. Парадоксът на това континуитетно прекъсване, Фуко обяснява с биополитическия механизъм на държавния расизъм. Според Фуко държавният расизъм е технология, която оправдава упражняването на биовласт от държавата, на „древното суверенно право да убива.” (Фуко 2003: 290). В икономията на биовластта расизмът функционира, като регулира пролиферацията на смъртта и допуска убийствените функции на расистката държава (Фуко 2003: 288 - 290)

Идеята на Фуко за държавния расизъм е разширена и предефинирана като некрополитика в есето „Некрополитика” (2003) на философа Ашил Мбембе. Мбембе също посочва расата като принцип, определящ съвременната биополитика. Отправна точка в неговия текст е интерпретацията на Фуко относно расизма като форма на контрол, основана на разпределението на човешкия вид в различни групи, както и „установяването на биологическа цезура между едните и другите” (Мбембе: 2002: 17). Логиката на расизма е свързана с разделяне, отделяне и различаване между хората, организирано спрямо определени биологически характеристики, така че някои животи да бъдат ценни и заслужаващи да бъдат живяни, а други – напротив. В този смисъл

расизмът може да бъде разглеждан като форма на биополитическа икономия, целяща да регулира кой да умре и кой да живее в зависимост от императива на държавата. Мбембе отбелязва, че понятието биополитика е недостатъчно, за да обхване съвременните форми на подчиняване на живота на определени населения чрез властта на смъртта, и добавя, че поставеният от Фуко акцент върху способността на биовластта „да кара“ хората да живеят и „да ги оставя да умрат“ (Фуко 2003: 272) пренебрегва:

Различните начини, по които, в съвременното ни, се употребяват оръжия с цел максимално човешко унищожение и създаване на *светове на смъртта*, нови и уникални форми на социално съществуване, в които огромни населения са поставени в условия на живот, удостоверяващи ги със статуса на *живеещи мъртви*. (Mbembe 2003: 40)

3. Трансгендър хората и войната срещу тероризма

Прилагането на некрополитическа оптика спрямо неолибералните процеси поставя акцент върху потенциала на неолиберализма за диверсификация на расизма и актуализирането му чрез вписване в дискурсите на малцинствата, като например дискурсите на правата и защитата на ЛГБТИК хората. По този начин неолиберализмът работи за привличането на онези, които, по презумпция, са критични към държавния расизъм.

3.1. Трансгендър субектът като заслужаващ закрила гражданин

Локализирането на гендър-неподчиняващите-се субекти в геополитическия контекст на имиграционни реформи, войната срещу тероризма, войната срещу наркотиците и засилването на контрола и охраната на националните граници е комплицирано допълнително от преселването на трансгендър индивиди (Cotten 2012: 1 - 2). В есето „Цветнокожи тела в мулти-култи метрополиса: Виталност, виктимология и трансгресивно гражданство в Берлин“ (Haritaworn 2012: 11–31) социологът Джин Харитауорн продължава започнатата от Джасбир Пуар дискуссия относно куиър некрополитиката и хомонационализма, като се фокусира върху трансгендър субектите. Харитауорн изолира механизмите за извеждане на трансгендър гражданите извън пределите на смъртта и перверзното и стратегическото им въвеждане в живота. Разширяването на понятието хомонационализъм, така че да обхване и

трансджендър субекти е свързано със заемане на протекционистка позиция спрямо трансджендър хората. Дискретните действия, предоставящи право на живот на трансджендър субекти в замяна на асимилативното им приобщаване към неолибералната платформа, за която те се явяват вторичен продукт на свободното общество задължават с условия за признаване на общия враг и разграничаване от него (културно, пространствено, класово). Според Харитауорн, в Европа, животът на трансджендър хората придобива стойност посредством включването им в дискурсивния архив на насилие и анти-насилие, който след години хомонационалистка расистка мобилизация е силно повлиян от расови и класови предразсъдъци. Концепцията за мигранта хомофоб добива популярност в края на 90-те години, когато големите гей организации, в търсене на поддръжници и по-широка публика, склонна да признае сексуалните политики като част от национална програма, насочват вниманието към мигрантите (Haritaworn 2012: 14–16). Етнизацията и опространствяването на парадигмата за престъпления от омраза допринасят за бързото припознаване на фигурата на „агресора” като мюсюлманин, а пресичането на социални и неолиберални режими с амбивалентни желания за многообразие и отхвърляне, произвеждат трансджендър субекта като беззащитен и заслужаващ да бъде защитаван. Тези био и некрополитически реорганизации работят съвместно в противоположни посоки за запазване на етнизиранията и класова бинарност, позволявайки на едни трансджендър хора да живеят и отказвайки на други. Дебатът за насилието и не-насилието, основан върху етнизиранията бинарност на насилниците (не-трансджендър цветнокожи хора) и жертвите (бели трансджендър хора) дава видимост на трансджендър хората, но вписването им в него е свързано със заличаване на определящи ги различия и с укрепване на изключващи ги хомонормативните интереси. Следвайки логиката на тази бинарност, да бъдеш арабски трансджендър човек означава да бъдеш трансфоб.

Причините, довели до неочакваната привилегированост на някои трансджендър хора, освен с понятието хомонормативност биха могли да бъдат интерпретирани и през идеята за афективна икономика на теоретичката Сара Ахмед. Според авторката емоциите функционират като вид капитал и афектът не може да бъде сведен до обект или знак, а е ефект от обращението между обекти и знаци. В този смисъл афективните икономики са социални и материални, а също и психически. Във втора глава от „Културните политики на емоцията”, Ахмед изследва ролята на омразата при моделирането на тела и светове и начините, по които омразата генерира обектите си като защита от травма (Ahmed 2014: 42–62). Теоретичката акцентира върху честотата

на употреба на думата „любов” в програмите на различни националистически формации (Ahmed 2014: 42–44). Според нея ксенофобските наративи работят като генерират субект, застрашен от въобразени други, чието приближаване заплашва не само да му отнеме нещо (работа, сигурност, богатство, територия), но да заеме мястото му. Ахмед твърди, че тревожността и страхът генерират ефект на граница спрямо онова, което субектът не е (Ahmed 2014: 76). В този смисъл сигурността не се свежда просто до укрепване на вече съществуваща граница, нито до страх от онова, което е извън предела. Преминването на границата е необходимо пред условие за нейното консолидиране. Политиката на страха често е изказвана като тревога за границата – страхът говори езика на „наводненията” и „блатата”, на „нашествието” от неуместни други, от които нацията трябва да бъде защитавана.

3.2. Трансжендър бежанецът

Полемиката около правото на убежище и човешките права на търсещите убежище е отправната точка в изследователската работа на теоретичката Сима Шакхсари, насочена към трансжендър бежанци. Фокус в анализите на Шакхсари е начинът, по който правата на бежанците като темпорално и пространствено обусловени концепти нормализират куиър и трансжендър бежанските субекти. Според авторката трансжендър бежанца като парадигматична фигура на *homo sacer* (Агамбен 2004: 141–142) е средоточието, което допълнително усложнява анализа на политиките на живота и смъртта на различни популации в ситуацията на война срещу тероризма. Шакхсари се опира на понятията биовласт и некрополитика, за да предложи хипотезата за съществуването на власт върху лиминалното състояние между живота и смъртта, което не е оголено, а наситено с права. Според нея „народът на Иран” като тропа конституира население, произведено посредством дискурса за правата, и за което смъртта чрез санкции и /или бомбардировки е легитимирана от реториката на войната срещу тероризма (Shakhsari 2014: 103). Политиките на ситуиране на бежанците в едно лиминално географско и правно пространство правят живота им нестабилен и в този смисъл са политики на нестабилност. Тези политики на нестабилен живот, едновременно наситен и лишен от утвърждаването от либерализма права, Шакхсари нарича политики на правомерно убийство. Според теоретичката концепцията за политиките на правомерно убийство предлага още една гледна точка, обясняваща

политическата ситуация на войната срещу тероризма, в която онези, чийто права и протекции са представяни като причина за войната, са санкционирани до смърт и следователно живеят предстоящата си смърт именно заради тези права. За разлика от *homo sacer*, оправомощеният живеещ мъртъв не може да бъде убит от когото и да било, а единствено от разполагащите с глобално суверенно право – от държавите освободителки, в името на правата, свободния пазар и глобалната сигурност.

Като акцентира върху твърдението, че по-голямата част от иранското население подлежи на политиките на правомерно убиване, Шахсари отбелязва, че начинът, по който иранският трансджендър бежанец фигурира в нормалната държава, характеризираща войната срещу тероризма, е свързан с аргумента на Джорджо Агамбен относно декларациите за права. В “*Homo Sacer. Суверенната власт и оголеният живот*” (2004) Агамбен изказва тезата, че декларациите за права предполагат човекът като естествен носител на граждански права и по този начин обединяват биологическото и политическото, поставяйки оголения живот в центъра на политиките на модерността (Агамбен 2004: 147–156). Вземайки под внимание концепцията на Агамбен за лагера като номос на модерността (Агамбен 2004: 193–210) – пространство на извънредно положение едновременно означаващо ексцесивното тяло и локацията, заемана от бежанеца, разкриваща предела на правата, асоциирани със сливането на разбиранията за естествено и политическо, където извънредното положение се превръща в суверенно право, Шахсари посочва, че фигурата на трансджендър бежанеца комплицира идеята за естествеността на правата и връзката между биология и политика. Ситуирането на трансджендър бежанците между биополитиката, където телата им се произвеждат и управляват от религиозни, медицински, психиатрични и геополитически дискурси и некрополитиката, където смъртта им е двойно санкционирана в обстоятелствата на извънредното положение, защото като бежанци те се намират извън националната държава, а като трансджендър индивиди – извън натурализираната бинарност на родовия пол, маркира нахлуването на природата в правото, смесването на *zoe* с *bios*.

3.3. Безопасният трансджендър пътник, опасният терорист и новите политики на сигурност

В контекста на войната срещу тероризма стратегическото управление на трансджендър телата, освен към лишените от права, търсеци убежище трансджендър

субекти, по особен начин е насочено и към имащите граждански права трансджендър хора, които подобно на трансджендър бежанците са задължени да докажат, че са „истински” и „безопасни”. Текстът на антрополога Тоби Бийчам „Умело прикриване и стратегическа видимост: Трансджендър тела и американско държавно наблюдение след 11 септември” (Beauchamp 2009: 356–366) предлага още една гледна точка към джендър неподчиняващото се тяло и опазването на границите като изследва отношението между съвременните политики за сигурност и трансджендър хората. Отправна точка в есето е извадка от бюлетин на Министерството на вътрешната сигурност на САЩ, публикуван две години след атаките срещу Световния търговски център в Ню Йорк, в която се подчертава, че тероризмът е скрит във всичко. Твърдението, че „[a]тентатори мъже може да се дегизират като жени, за да избегнат проверки” (Beuchamp 2009: 356) провокира остри реакции от страна на трансджендър организации. Според Бийчам обаче държавният надзор не е свързан толкова с трансджендър идентификациите сами по себе си, колкото с конструирането на трансджендър телата в западния медицински, културен и юридически дискурс като предразположени към измама. В разработените „Стандарти на грижа при разстройства на половата идентичност”¹³ се откроява парадоксалното условие, че за да бъдат *скрити*, транссексуалните хора, първо трябва да се *открият*. Задължителното скриване на трансджендър статуса е в основата на разбирането за трансджендър тялото като предразположено към измама в културното въображаемо. Законната възможност за медицински и юридически модификации, отнасящи се до родовия пол позволява на държавата да създава и съхранява архив на промените, а документите винаги съдържат следи от миналото. Трайната повторемост на наративната структура за джендър неподчиняващия се човек като съвършен манипулатор локализира насилието не в институционалните практики на медиите, медицината или закона и налаганото от тях джендър нормативно поведение, а в трансджендър хората и техните измамни животи.

Зададеният от западната медицина и култура нормативен пол е свързан с определена телесна форма, основана върху раса, сексуалност, физическо здраве и класа, така че критерият за бял хетеросексуален, физически здрав индивид от средната класа се явява маркер, спрямо който се конструира девиация. Покриването на джендър

¹³ Първото издание, в което са зададени критериите, спрямо които медицинските професионалисти диагностицират клиентите си като „истински транссексуални” е публикувано през 1979 г. и основано на работата на ендокринолога Хари Бенямин. Седемте версии на „Стандарти на грижа при разстройства на половата идентичност” са достъпни на <http://www.wpath.org>.

норматива е свързано с възпроизвеждане на означаващи за расова и икономическа привилегированост, от което следва, че някои тела могат да бъдат интерпретирани като аномални заради джендър репрезентации, четени през системи на расизъм, хетеросексизъм, класово и религиозно разделение. В този смисъл скриването на отклонения, отнасящи се до родовия пол, е много повече от заличаване на трансджендър статус. Насочването на вниманието върху ненормативния родов пол в контекста на реториката за сигурност, свързана с войната срещу тероризма поставя въпроси, отнасящи се до начините, по които държавни институции, но и трансджендър организации интерпретират не-нормативни джендър репрезентации като надхвърлящи рамките на трансджендър идентичността (Beauchamp 2009: 362). Концепцията за сигурност е отместена от защита на трансджендър хората от държавно насилие към защита на нацията от терориста – фигура спрямо която трансджендър пътниците трябва да се разграничат като артикулират нормата за добър, патриотичен американски гражданин и демонстрират покорността си чрез разкриване пред властите. Формулираният от застъпнически организации апел за стратегическа видимост на трансджендър хората, основан върху фиктивната презумпция, че невидимостта някога е била възможна, цели да разграничи безопасния трансджендър пътник от опасния, предрешен терорист, като диференцирането е постижимо единствено чрез пренасочване на девиантността към тела извън нормативните критерии за раса и класа. Постоянното поддържане на антагонистичната динамика между фигурата на безопасния трансджендър пътник и тази на опасния терорист е ключово за консолидирането на късно-модерната американска идентичност. В контекста на войната срещу тероризма, идеята за „минаване” в смисъла на Гарфинкъл, освен със заличаване на следите за нечий трансджендър статус, е свързана и с изтриване на всички прилики с девиантния, измамен терорист, но тъй като някои тела винаги вече са маркирани като държавни заплахи, способността за въплъщаване на безопасния трансджендър пътник не е ограничена само до определени тела, а налага жертването на други.

3.4. Сигурност и съпротива

Трудното разграничаване на терориста от трансджендър гражданина, особено когато тялото на трансджендър гражданина е маркирано от етническата и религиозната му принадлежност, е основна тема в стихотворението „Транссексуален боец” (2012) на

англо-сирийския трансджендър поет Амир Рабая. Композирано в свободен стих, лирическото произведение представя ситуация, в която лирическият аз, идентифициращ се и разпознат като арабски трансджендър човек, е отведен за допълнителен разпит при проверка на летище. Символичното локализиране на джендър лиминалния етнически субект в лиминалното пространство на летището е референция към проблематичното легитимиране на джендър неподчиняващите се индивиди пред властите, допълнително усложнено от войната срещу тероризма. В този контекст и предвид уязвимостта на трансджендър хората при преминаването на държавни граници, теоретизирането им в куиър изследванията като трансгресивни и пораждащи безпокойство спрямо социалните структури на родовия пол поражда преди всичко ирония. Теоретичката Гейл Саламън отбелязва, че ако един трансджендър пътник бъде интерпретиран като мъж или като жена, безопасността му е гарантирана – „[о]пасността идва когато бъде разчетен като трансджендър индивид, като нямащ съответстващ пол” (Salamon 2010: 181). Саламън пояснява, че материализирането на родовия пол на трансджендър субектите до голяма степен зависи от държавните администрации (Salamon 2010: 182). Впрочем очертаният от Саламън проблем е засегнат и в обсъдените в първа и втора глава автобиографични текстове, които представят отделни епизоди, адресиращи бюрократичните особености на родовия пол и безпокойството около джендър неподчиняващите се субекти, преминаващи държавни граници. В „Енигма” (2002), Джан Морис разказва как по време на преходния си период с притеснение очаква да бъде разчетена като мъж или като жена от служител на летище „Кенеди” в Ню Йорк, за да може да се нареди на съответната опашка за проверка на пътници и личен багаж (Morris 2002: 95–96), а в „Аз съм си съпруга” (2004) Шарлота фон Малсдорф споделя за два сходни с описаното от Морис случая на трансджендър жени, преминаващи границата между Източна и Западна Германия – единият е нейният, а другият на трансджендър посетителка на бара Мулакриц на име Вера, емигрирала във ФРГ през 60-те години.

В първите 5 стиха от поетическия текст на Рабая лирическият аз описва рутинната процедура в пункта за проверка на сигурността на американско летище, където е помолен от служител да представи личните си документи и бордовата карта, а след това е инструктиран да събуе обувките си. Пояснението от шести стих – „но не влизам в джамия” (Rabiyah 2012: 5) насочва към вероятната религиозна принадлежност на лирическият аз, потвърдена на две места в текста. Препратките към предполагаемата, представляваща потенциална опасност в социалното въображаемо религиозна и

етническа принадлежност на пасажера са сред причините за попадането му под подозрение при преминаването през телесния скенер, който разкрива “с научно фантастичен мизогинен проблясък” (Rabiyah 2012: 5) джендър амбивалентното му тяло. След кратко хиперболизирано описание на настаналата суматоха, лирическият аз е отведен на разпит, където дава следните отговори, имплициращи въпросите, изпуснати в самото стихотворение:

Да, г-н полицаи, гражданин съм.
Не, г-н полицаи, не съм си правил операцията.
Да, името ми е арабско.
Да, мюсюлманин съм.
Да, опаковах багажа си сам. (Rabiyah 2012: 6)

Интерпретирани през приложената към работата на пърформанс артистката Ваджайнал Дейвис идея за терористичен драг на куиър теоретика Хосе Естебан Муньоз, отговорите на лирическият аз от стихотворението на Рабая го идентифицират като материална възплътеност на интериоризираните страхове на нацията, свързани с раса, родов пол и сексуалност (Муньоз 1999: 108). Това идентифициране обаче, е съпътствано от паралелен процес на дисидентификация, осъществен чрез прошепнатата на арабски молитва:

тихо шепна молитва,
защото живея в страна,
която равнява майчиния ми
език на смърт. (Rabiyah 2012: 6)

Всъщност идеята за джендър тероризъм в смисъл на подкопаване на бинарната система на родовия пол е заложена още в заглавието на стихотворението, като фразата се появява и в самия текст когато лирическият аз заявява, че скенерът го е разчел като:

[...] някакъв транссексуален боец
Син или дъщеря на някой си
„Нещо” дошло от някаква си страна някъде там

Освен това, репрезентацията на концепцията, означена от метафората „джендър тероризъм“ добива действителни, материални измерения в лирическия текст на Рабая:

всички ние сега трябва да чакаме,
защото моето трансджендър тяло е сринало сървърите на
Министерството на вътрешните работи (Rabiyah 2012: 6)

Непосредствената близост на лирическия аз до останалите пътници, след като е разпознат като потенциална заплаха, предизвиква страх (Ahmed 2014: 65–68) и налага намесата на властите:

войници се приближават и галят оръжията си
Един от тях нарочно понижава тембъра на гласа си:
– Хм, дами и господата, моля, запазете спокойствие (Rabiyah 2012: 6)

Подобно на теоретизираното като безпокоящо бинарната система на родовия пол джендър-амбивалентно тяло, представено в стихотворението като буквално нанесло повреда на системата за сигурност на летището, служителите, охраняващи държавната граница, в творбата на Рабая се явяват възплъщение на метафората за пазителите на граници на Кейт Борнстайн (Bornstein 1994: 72). Чрез серия от перформативни актове, граничните полицаи, отвели лирическия аз на разпит, възпроизвеждат нормата за мъжественост, като целта на нейното преекспониране в стихотворението вероятно е да насочи вниманието както към конструираността на родовия пол, така и към абсурдността на ситуацията

Доколко обаче лирическият аз от стихотворението на Рабая е „джендър терорист“? Въпреки че няма политически коректно тяло (Bornstein 1994: 79), неговият политически коректен език, позволяващ му да се идентифицира като „трансджендър“ и „транссексуален“, е представителен за доминиращия англоезичен ЛГБТИК дискурс. Според теоретичката Вивиан Намасте невъзможността подобни понятия и термини да бъдат преведени на други езици разкрива културната предразположеност на концептуалната рамка, в която оперират ЛГБТИК политиките на идентичност:

[А]ко живееш, работиш или мислиш извън англоезичните ЛГБТИК политики, не можеш да разбереш трансджендър теорията или активизма. (Namaste 2005: 21)

Намасте допълва, че налагането на понятието „трансджендър” в не англоезични лингвистични общности, където то остава неразбрано, е проблематично и свързано с постоянното му уговаряне (Namaste 2005: 101–102). В този смисъл ситуацията на лирически аз от стихотворението на Рабая до голяма степен е сходна с тази на търсещите убежище трансджендър хора, които могат да получат закрила единствено ако се идентифицират спрямо западните културни критерии за сексуални малцинства и възпроизведат определен наратив за сексуална репресия в държавата на произход. Тъй като етнизиранието и религиозната принадлежност на лирически аз от „Транссексуален боец” са все така заплашителни, единственото доказателство, че не представлява опасност, е артикулираната от него трансджендър идентичност. Именно убедителната репрезентация на лирически аз като трансджендър гражданин, който няма какво да крие (Beauchamp 2009: 364), пред американските власти, които както личи от загатнатите въпроси от разпита са запознати с понятието „трансджендър” и инструктирани как да разпознават безопасния трансджендър пътник от опасния терорист го изважда от подозрение, прави живота му ценен и заслужаващ да бъде живян и му позволява да мисли за бъдещето – да описва как ще се върне при своя любим и ще преработи травмата в поезия, както става ясно в края на стихотворението:

И дори докато разкопчавам ризата си в името на националната сигурност,
си мисля как ще превърна всичко това в стихотворение.

Виждам как пренасям фрази в следващ стих. (Rabiyah 2012: 6)

В този смисъл лирическият аз е „джендър терорист” дотолкова, доколкото концептуалната рамка на политиките на идентичност, в която се/е ситуира/н, му позволява.

Заключение

С този текст се опитам да предложа критически анализ на междините, открити в процеса на съпоставяне на различни гледни точки към трансджендър субектността, при който представените теоретични различия добиха очертания на конфликти, чиято комплексност отклони еднозначното им формулиране като проблеми. Именно

идентифицирането им като такива обаче, вземането предвид на множеството дискурсивни наслагвания отнасящи се до лиминалността на трансджендър субектите, позволи да бъдат изследвани аспекти на трансджендър субектността, които иначе биха се изплъзнали от анализ.

Още при подбора на текстове, представящи различни теоретични перспективи към джендър неподчиняващото се тяло, върху които е основана първата глава на настоящата дисертация, възникна въпросът доколко трансджендър хората могат да говорят за телата си? При анализа на дебатите около мисленето на трансджендър тялото първо беше формулирана хипотезата, че трансджендър хората са задължени да говорят за телата си. Тази хипотеза беше изведена и аргументирана в процеса на обсъждане на метафората за съществуване в „грешното тяло”, употребена многократно в автобиографичната книга „Енигма” (2002) на Джан Морис и разглеждането на теоретични текстове, концептуализиращи трансджендър тялото, в голяма част, от които бяха идентифицирани референции и коментари към твърденията на Морис относно тялото ѝ. Въз основа на изследването на тези позовавания и бележки беше установена определена закономерност по отношение на теоретичната интерпретация на направените от Морис изказвания, изразяваща се, от една страна, в изискване към Морис да предостави допълнителна, често интимна, информация за въплътеността си, а от друга – в оценяване на вече представените от Морис твърдения като верни или неверни. Вследствие на установената закономерност, първоначалната хипотеза, че трансджендър хората са задължени да говорят за телата си беше допълнена от предположението, че трансджендър хората не могат да казват истината за телата си, а след това доказана с формулировката на Мишел Фуко за изповедта като един от основните ритуали, произвеждащи истина в западните общества. Споделянето на трансджендър статуса беше интерпретирано като онова задължително и изчерпателно изразяване на индивидуална тайна, свързващо истината и секса в изповедта. После беше обърнато внимание на енигматичната разлика, изписана върху трансджендър тялото, към която заявяването на трансджендър статуса винаги отправя, и в която се разпознава трансгресирането на нормата. След това опитах да покажа, че именно тази енигматична разлика делегира право на всеки да изисква и получава информация от трансджендър хората за телата им, мотивиран от дълга да изтръгва истината за секса. Накрая беше установено, че авторитетната позиция на слушателя на изповедта се изразява в привилегията да обявява направените от трансджендър човека изказвания за истинни или неистинни. По този начин разширената хипотеза, че трансджендър

човекът е задължен да говори за тялото си, но не може да казва истината за тялото си беше доказана.

Втора глава формулира хипотезата, че стремежът за трансформиране на куиър негативността в куиър позитивност блокира критическия потенциал на негативността да противостои на неолибералния императив за социална, културна и биологическа перформативност, вписваща бъдещето, надеждата и щастието в дисциплинарни и биополитически механизми, чиято работа нерядко е свързана с извършване на несправедливост спрямо определени куиър субекти. Тази хипотеза възникна в процеса на съпоставка на автобиографичната книга на Шарлота фон Малсдорф „Аз съм си съпруга” (2004) и едноименната пиеса на Дъг Райт, при които бяха установени противоречия в двете интерпретации на живота на фон Малсдорф. Тези противоречия породиха някои от следните въпроси: какви са причините за пренебрегването на наративните несъответствия в авторския текст на фон Малсдорф до момента на разкриването на информацията за сътрудничеството ѝ с Щази и за непосредственото насочване на вниманието към тях след разсекретяването на досието ѝ? Защо обществената реакция към извършеното от фон Малсдорф отцеубийство не е така категорично осъдителна, както към извършеното от нея предателство? Възможно ли е антисоциалните действия на фон Малсдорф да бъдат обяснени с друго, освен с предложението в пиесата на Райт аргумент, че убийството на бащата и колаборационизмът с източногерманската тайна полиция са резултат от репресията на дисидентските сексуалности от страна на политическите режими, в които фон Малсдорф е живяла? Защо ЛГБТИК хората нямат право на грешки?

Изследването беше насочено към изясняване на тези въпроси, като в хода на работа първо беше представена антисоциалната теза в куиър изследванията, оспорваща концепцията за бъдеще, основано върху набор от ценности, обединени около семейството, в чийто център са децата, както и мисленето на тази концепция за бъдещето като независима от политиката. На тази основа бяха обсъдени избрани теоретични текстове, повлияни или вписващи се в нея, които разглеждат проблеми, свързани с комплексните отношения на дисидентски сексуалности с консервативни десни политически режими, предателствата в контекста на маргинализирани общности и др. Предприетият анализ беше насочен към критическото преосмисляне на куиър проектите, обозначаващи от надежда и насочването на вниманието към една антисоциална, антирелационна, негативна теория на сексуалността. Етапите на аргументацията бяха свързани с провеждането на съпоставителен анализ, при който бяха

обсъдени проблематичните точки в двете интерпретации на живота на фон Малсдорф. Беше установено, че в автобиографичния текст, репрезентацията на фон Малсдорф е маркирана от куиър негативност, а в драматургичния е направен опит за трансформиране на тази негативност в позитивност и беше установено, че това преобразуване блокира критическия потенциал на негативността. При съпоставката на двата текста беше открит проблемът за изтриването на желанията на трансджендър хората, пораждащи безпокойство в контекста на ЛГБТИК политики на гордост и прогрес. Този проблем беше идентифициран в десексуализираната репрезентация на фон Малсдорф в пиесата на Райт и беше интерпретиран като несправедливост спрямо фон Малсдорф.

Изводите от втората глава дадоха насока за формулирането на хипотезата в последната, трета глава от дисертацията, където идеята за трансджендър хората като „джендър терористи“ беше съпоставена с идеята за трансджендър хората като дисциплинирани граждани, нуждаещи се от закрилата на държавите освободителки в условията на войната срещу тероризма. Първият етап от изследването беше свързан с представяне на текстове, интерпретиращи трансджендър субектността като „терористична“ заради потенциала ѝ за радикална съпротива срещу бинарната система на родовия пол, а вторият – с обсъждане на понятието хомонационализъм, употребявано, за да означа изключителната форма на национална хомонормативност, асоциирана с паралелното разкриване на изключителността на американската държава, отнасящо се не просто до една нормативна хомосексуалност, а до расови, етнически и национални стандарти, консолидиращи хомонормативните субекти. След това бяха обговорени процесите, свързани с разширяването на понятието хомонационализъм, така че да обхване и определени трансджендър субекти, като в хода на работа бяха разгледани понятията биополитика и некрополитика и начините, по които трансджендър хората са връщани или изключвани от живота в късномодерните западни общества. По този начин се стигна до извода, че дискретните действия, предоставящи право на живот на трансджендър субекти в замяна на асимилативното им приобщаване към неолибералния режим на управление задължават с условия за признаване на общия враг и разграничаване от него. Беше установено и, че вероятността абектният или неподходящ куиър субект, останал извън социалния ред на късномодерните западни общества, да е мюсюлманин или някой, който ‘изглежда като’ мюсюлманин е много голяма. Така беше формулирано предположението, че в условията на войната срещу тероризма трансджендър хората в късномодерните западни общества са „джендър

терористи” дотолкова, доколкото концептуалната рамка на политиките на идентичност, в която биват ситуирани им позволява. Хипотезата беше потвърдена при анализа на стихотворението „Транссексуален боец” (2012) на англо-сирийския трансджендър поет Амир Рабая.

От направените в отделните глави на дисертацията изводи може да се обобщи, че лиминалността, характеризираща трансджендър субектите, при определени условия подлежи на стабилизация и сама по себе си не винаги е продуктивна. Когато обаче бъде съотнесена към междинността (напр. ситуираното между различни дискурси трансджендър тяло, трансджендър хората в условия на преход от един политически режим в друг, трансджендър миграциите и др.), критическият ѝ потенциал да устоява на интерпелацията от страна на нормализиращата доминантна идеология отново е реактивизиран.

Библиография, използвана в автореферата:

- Агамбен, Дж. (2004) *Ното Sacer: Суверенната власт и оголеният живот* (С. Михайлова, прев.). Критика и Хуманизъм: София
- Бътлър, Дж. (2003) *Безпокойствата около родовия пол: Феминизмът и подриването на идентичността* (Д. Захаријева, прев.), Критика и Хуманизъм: София.
- Гарфинкъл, Х. (2005) *Изследвания по етнометодология* (Т. Христов, прев.), Критика и хуманизъм: София.
- Лаклау, Е. (2004) *Еманципации*, София: Литавра.
- Манчев, Б. (2007) *Тялото – Метаморфоза*, Алтера: София.
- Търнър, В. (1999) *Ритуалният процес: Структура и антиструктура* (А. Николова, прев.), Лик: София.
- Фуко, М. (1993) *История на сексуалността: Волята за знание* (А. Колева, прев.), ЕА: Плевен.
- Фуко, М. (2003) ‘За другите пространства’, *Литературен вестник*, бр. 13
- Фуко, М. (2003) *Трябва да защитаваме обществото: Цикъл от лекции в Колеж дьо Франс (1975 – 1976)* (Е. Грекова, прев.), Лик: София.
- Agamben, G. (1993) ‘The Lost Object’, in *Stanzas: Word and Phantasm in Western Culture*. University of Minnesota Press: Minneapolis, pp. 19 – 21.
- Ahmed, S. (2010) *The Promise of Happiness*, Duke University Press: Durham.
- Ahmed, S. (2014) *The Cultural Politics of Emotion* 2nd edn, Edinburgh University Press: Edinburgh.
- Anzieu, D. (2016) *The Skin Ego* (N. Segal, trans.), Karnac Books Ltd: London.
- Beauchamp, T. (2009) ‘Artful Concealment and Strategic Visibility: Transgender Bodies and U.S. State Surveillance After 9/11’, *Surveillance and Society*, vol. 6, no. 4, pp. 356–366. Retrieved from, <<https://ojs.library.queensu.ca/index.php/surveillance-and-society/article/view/3267> >
- Benjamin, H. (1999) *The Transsexual Phenomenon*, Symposium Publishing: Düsseldorf.
- Bergmann, F. (2017) ‘Camp Patina: Charlotte von Mahlsdorf, Transvestism and Gründerzeit Furniture’, in Bergmann, F., Hotz-Davies I., Vogt, G.(eds), *The Dark Side of Camp Aesthetics: Queer Economies of Dirt, Dust and Patina*, Routledge: New York, pp. 147 – 155.

- Bhabha, H. (1994) *The Location of Culture*, Routledge: New York.
- Bornstein, K. (1994) *Gender Outlaw: On Men, Women and the Rest of Us*, Routledge: New York.
- Butler, J. (1993) *Bodies That Matter: On the Discursive Limits of "Sex"*, Routledge: New York.
- Crenshaw, K. (1989) 'Demarginalizing the Intersection of Race and Sex: A Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine, Feminist Theory and Antiracist Politics' *The University of Chicago Legal Forum*, vol. 1989, pp. 139 – 167.
- Dentice, D. & Dietert, M. (2015) 'Liminal Spaces and the Transgender Experience', *Theory in Action*, vol.8, no.2, pp. 69 – 96.
- Duggan, L. (2002) 'The New Homonormativity: The Sexual Politics of Neoliberalism' in Castronovo, R. & Nelson, D. (eds.), *Materializing Democracy: Toward a Revitalized Cultural Politics*, New Americanists, Duke University Press: Durham, pp. 175 – 194.
- Edelman, L. (2004) *No Future: Queer Theory and the Death Drive*, Duke University Press: Durham.
- Eriksen, T. H. (1993) *Ethnicity and Nationalism: Anthropological Approaches*, London: Pluto.
- Feinberg, L. (1998) *Trans Liberation: Beyond Pink or Blue*, Beacon Press: Boston.
- Freud, Z. (1918) 'Our Attitude toward Death', in *Reflections of War and Death*, Moffat, Yard and Company: New York, pp. 40 – 71.
- Gennep, A. (2004) *The Rites of Passage*, Routledge: London.
- Green, J. (2004) *Becoming A Visible Man*, Vanderbilt University Press: Nashville.
- Halberstam, J. (2008) 'The Anti-Social Turn in Queer Theory', *Graduate Journal of Social Science*, vol. 5, no 2, pp. 140 – 156.
- Halberstam, J. (2011) *The Queer Art of Failure*, Duke University Press: Durham.
- Halberstam, J. (2014) 'Queer Betrayals' in Tunkanen M. (ed.) *Leo Bersani: Queer Theory and Beyond*, State University of New York Press: New York, pp. 69 – 80.
- Haritaworn, J. (2012) 'Colorful Bodies in the Multikulti Metropolis: Vitality, Victimology and Transgressive Citizenship in Berlin ', in Cotten T. (ed.) *Transgender Migrations: The Bodies, Borders and Politics of Transition*, Routledge: New York pp. 11 – 31.
- Hausman, B. L. (1995) 'Body, Technology and Gender in Transsexual Autobiographies', in *Changing Sex: Transsexualism, Technology and the Idea of Gender*, Duke University Press: Durham, pp. 141 – 174.
- Herzog, D. (2002) 'Hubris and Hypocrisy, Incitement and Disavowal: Sexuality and German Fascism', *Journal of the History of Sexuality*, vol. 11, no 1/2, pp. 3 – 21.
- Lemke J., Peck. J. (1991) 'Being Gay in Germany: An Interview with Jürgen Lemke', *New German Critique*, no. 52, pp. 144–154.
- Love, H. (2007) *Feeling Backward: Loss and the Politics of Queer History*, Harvard University Press: Cambridge, Massachusetts.
- Mahlsdorf, Ch. Von (1995) *I Am My Own Woman: The Outlaw Life of Charlotte von Mahlsdorf, Berlin's Most Distinguished Transvestite* (Jean Hollander Trans.), Cleiss Press: San Francisco.
- Mahlsdorf, Ch. Von (2004) *I Am My Own Wife: The True Story of Charlotte von Mahlsdorf*, Cleis Press: New Jersey.
- Mbembe, A. (2003) 'Necropolitics', *Public Culture*, vol. 15, no. 1, Duke University Press: Durham, pp. 11 – 40.
- Merchant, H. (2011) *The Man who would be Queen: Autobiographical Fictions*, Penguin Books: New Delhi.

- Morris, J. (2002) *Conundrum*, 2nd edn, Faber and Faber: London.
- Mosse, G. (1999) 'On Homosexuality and French Fascism' in *The Fascist Revolution. Towards a General Theory of Fascism*, Howard Fertig Inc.: New York, pp. 175 – 182.
- Muñoz, J.E. (1999) *Disidentifications: Queers Of Color And The Performance Of Politics*, Cultural Studies of the Americas, University of Minnesota Press: Minneapolis.
- Namaste, V. K. (2000) *Invisible Lives: The Erasure of Transsexual and Transgendered people*, University of Chicago Press: Chicago.
- Namaste, V. K. (2005) *Sex Change, Social Change: Reflections on Identity, Institutions, and Imperialism*, Women's Press: Toronto.
- Parikh, C. (2009) *An Ethics of Betrayal: The Politics of Otherness in Emergent U.S. Literatures and Culture* 1st edn, American Literatures Initiative: New York.
- Preciado, B. (2013) *Testo Junkie: Sex, Drugs and Biopolitics in the Pharmacopornographic era*, Feminist Press: New York.
- Prosser, J. (1998) *Second Skins: The Body Narratives of Transsexuality*, Columbia University Press: New York.
- Puar, J. (2007) *Terrorist Assemblages: Homonationalism in Queer Times*, Next Wave: New Directions in Women's Studies, Duke University Press: Durham.
- Rabiyah, A. (2012) 'Transsexual Militant', *Totally Radical Muslims*, vol. 1, n.p. : Oakland, pp. 5– 6.
- Raymond, J. (1994) *The Transsexual Empire: The Making of the She-Male*, Teachers College Press: New York.
- Salamon, G. (2010) *Assuming a Body: Transgender and the Rhetorics of Materiality*. Columbia University: New York.
- Shakhsari, S. (2014) 'Killing Me Softly with Your Rights: Queer Death and the Politics of Rightful Killing', in Haritaworn, J., Kuntsman, A., Possoco, S. (eds.) *Queer Necropolitics*, Routledge: New York, pp. 93 – 110.
- Shakhsari, S. (2014) 'The queer time of death: Temporality, Geopolitics, and Refugee Rights', *Sexualities*, vol. 17 , no. 8, pp. 998 – 1015.
- Sontag, S. (2009) 'Notes on "Camp" ' in *Against Interpretation and Other Essays*, Penguin Classics: London, pp. 275 – 292.
- Stone, S. (2014) *The Empire Strikes Back. A Posttranssexual Manifesto*. Accessible at <https://sandystone.com/empire-strikes-back.pdf> .
- Valentine, D. (2003) ' "I went to bed with my own kind once": The Erasure of Desire in the Name of Identity', *Language & Communication*, vol. 23, issue 2, pp. 123– 138.
- Wilson, M. (2002) ' "I am the Prince of Pain, for I am a Princess in the Brain": Liminal Transgender Identities, Narratives and the Elimination of Ambiguities', *Sexualities*, vol. 5, no. 4, pp. 425–448.
- Wordsworth, W. (1998) 'My Heart Leaps Up When I Behold', in *The Collected Poems of William Wordsworth*, Wordsworth Editions Ltd: Ware, p. 91.
- Wright, D. (2005) *I Am My Own Wife*, Dramatists Play Service Inc.: New York.
- Žižek, S. (2000) 'Melancholy and the Act', *Critical Inquiry*, vol. 26, no. 4, pp. 657–681.

Приноси на дисертационния труд:

1. Дисертационният труд е първото по рода си изследване в България, фокусирано върху проблеми, отнасящи се до трансджендър субектността.
2. Дисертационният труд въвежда трансджендър изследванията в българския академичен контекст.
3. В работата са подбрани, систематизирани и съпоставени различните теоретични перспективи и подходи към базовите за трансджендър изследванията концептуални направления - идентичност и политическа репрезентация на трансджендър хората.
4. Идентифицирани и анализирани са конфликтните точки в представените концептуални подходи към изследване на трансджендър тялото, ЛГБТИК политиките на гордост и прогрес и антисоциалния обрат в куйър изследванията, мисленето на трансджендър хората като подкопаващи бинарната система на родовия пол и приобщаването на определени трансджендър субекти към националната държава.
5. Представени и интерпретирани са четири литературни произведения, три, от които са писани от трансджендър автори.

Публикации по темата на дисертацията:

- Делчева, М. (2019) 'Трансджендър субектът. Между куйър негативността и прогресивните ЛГБТИК политики', *Литературен вестник*, 7, с. 9–13 <http://www.bsph.org/members/files/pub_pdf_1630.pdf>
- Делчева, М. (2015) 'Куйър памет в пиесата на Дъг Райт „Аз съм си съпруга“', *Пирон*, 11 <<http://piron.culturecenter-su.org/2015-11-mdelcheva-queer-pamet-v-piesata-na-dug-rajt-az-sum-si-supriga/>>

Други публикации:

- Делчева, М. (2012) 'Идентичност и междинност в канадското кино', *Littera et Lingua*, 4 <<https://naum.slav.uni-sofia.bg/lilijournal/2012/4>>
- Делчева, М. (2014) 'Метафоричната репрезентация на сирийски бежанци като "зараза" в българските медии', *Пирон*, 9 <<http://piron.culturecenter-su.org/2015-9-mariadelcheva-metaphorichnata-reprezentacia/>>